

BIA-P. 2.3.1/2-65

ธรรมะเป็นคู่ชีวิต

ของ

[ชุตลอดยปทุม อัครดัม ๖๕]

พุทธศาสนิกชน

อุทิศนา

ลอยธรรมะมาลัย	ลงสู่โลกอันเบียดบีบ
แผ่ธรรมะรังษี	ตามพระพุทธรูปประสงค์ ฯ
มันหมายจะเสริมศาสน์	สถาปนโลกให้อยู่ยง
ปลอดภัยพินาศ, คง	เป็นโลกศขสถาพร ฯ
หากแล้งพระธรรมญาณ	อันธพาลกลีบร
จะครองโลกเป็นอากร	ให้เลวลุสเตรัจฉาน ฯ
จะทกข์ทนทงคนวัน	พิฆาตกนบมีประมาณ
ด้วยเหตุอหังการ	เข้าครองโลกวิโยคธรรม ฯ
บรรษัทพระพุทธรองค์	จึงประสงค์ประกอบกรรม
ตามแนวพระธรรมนำ	ให้โลกผองผ่องพันภัย ฯ
เผยแผ่พระธรรมทาน	ให้ไพศาลพิชิตชัย
แปดหมื่นสี่พันนัย	อุทิศทั่วทงปถพี ฯ

พ.ท.

๒๕๒๓

ธรรมะเป็นคีวิต

[ชุดลอยปฐม อันดับ ๖๕]

พุทธทาสภิกขุ

อบรมคณະนักศึกษา

จากวิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช

ณ ลานหินโค้ง สวนโมกขพลาราม ไซยา

๒๓ มกราคม ๒๕๒๘

ศรัทธาบริจาค

ของ

ผู้มาเยี่ยมสวนโมกข์แต่ละปี

พิมพ์ครั้งที่ ๑ : ๒,๕๐๐ เล่ม

กรกฎาคม ๒๕๒๘

สงวนลิขสิทธิ์)

อยู่กับธรรม.

เราสู้รบ กับศัตรู สู้ด้วยธรรม
จะปลุกปล้ำ กันเท่าใด ไม่เสียหาย
ถ้าสู้กัน อย่างนี้ ไม่มีตาย
ในสุดท้าย จะปรองดอง ต้องใจกัน.

เมื่อป้องกัน ศัตรู รู้ใช้ธรรม
เป็นกำแพง เพชรล้ำ เลิศมหันต์
ป้องกันได้ สารพัด นำอัสจรรย์
บ้อมค่ายมั่น กว่าสิ่งใด ในโลกคน.

เมื่อหลบซ่อน จากศัตรู อยู่กับธรรม
ไม่ระกำ ทุกข์เห็น สักเส้นขน
ช่วยปลุกปลอบ ชื่นชอบ ฉ่ำกมล
ขอทุกคน จงมีธรรม ประจำกายฯ

W. S. S. S.

อนิเมทท

การพิมพ์หนังสือ ชลธรรมะ นั้นเป็นธรรมาทน ในสมัย
ที่โลกกำลังขาดแคลน ชลธรรมะอย่างยิ่ง เช่นนี้ มีหนังสือที่
แปลแปล และถอดแก้การอนิเมทท, ลือชื่ออนิเมทท.

คำว่า "ธรรม" เมื่อแปลคำไทย มีความหมาย มาก
มาย นานาประการ, แต่ประการที่สำคัญที่สุดนั้น ธรรมะ
คือ หน้าที่ ที่มนุษย์จะต้องปฏิบัติ ในทุกโอกาสของ
ของธรรมชาติ ทุกชั้นทุกตอน แห่งวิถีชีวิตของ เขา,
เมื่อความดี ซึ่งดี อยู่ อย่าง บริสุทธิ์ ทั้ง โดย ส่วนตัว และ
ส่วนรวม, หรือ ทั้ง โลก.

โลกขาดแคลนธรรมะ เพราะ ไม่รู้ จัก สิ่ง นี้ ยิ่ง
กว่า ธรรมะ อย่าง ถูก ต้อง ดังที่กล่าวแล้ว เพราะคืออยู่
แต่ด้อย นานาประการ ในระสอระบอบอันเกิดจากกาปรพะพหุ
คติธรรมะ นั้นเอง. สังเกตว่า กาลสมัยใดคน ย่อมชอบ
ใจในระสอระบอบนั้น และใคร่รู้ใฝ่หาในนั้นคนกระ-
ทุก มีสติปัญญาเป็นปกติแล้ว ทั้งเมื่อ ทั้งตัว. มนุษย์ใดสัก
คนเห็นหน้าที่ ไม่ดีต่อมีธรรมะ อะไร หนึ่ง ใน
โลก แล้ว; แต่ แต่ นี้ มี หนังสือ สนทน กับ โลก นี้ ได้ มี ที่ อยู่
ตลอด เวลา เป็น มา แล้ว. เขาเห็นว่า หน้าที่ ของ เขา มี อยู่
เมื่อ แต่ เขา หนังสือ สนทน กับ โลก นี้ ได้ มี ที่ อยู่

โลกส่วนใหญ่นี้ กำลังตกอยู่ในสภาพเช่นนี้ ลือ

การรู้จักกรรม คือการรู้ว่ามีกรรมอะไรบ้างถูกทำลง คน
ไม่ชอบในสิ่งที่ตนทำก็ทำ แต่ไม่มีความกลัวหรือระมัดระวัง ก็คิดจะทำสิ่งๆ อยู่
กับสิ่งที่ตนชอบอย่าง ยับยั้ง. มิฉะนั้นจะมีกรรมสะสมขึ้นในขณะ ย่อม
มีไว้เป็นที่ตั้งแห่ง ความไม่ชอบใจใน สัมผัสวัตถุที่รู้กรรมอย่าง แท้-
จริง. ความเห็นแก่ตัว ย่อมเกิดไม่ได้ เพราะเหตุนี้. ความรัก
เพื่อหม่อมราชวงศ์ด้วยกัน มีได้โดยง่าย แม้ว่าจะมีความเกลียด
กันที่ สู้กว่ากัน มากมายสักเพียงไร. ผู้ประกอบกรรม ย่อม
รู้สิ่งที่เป็นสุข เมื่อรู้สิ่งกว่าตนได้ประกอบกรรม หรือเมื่อได้ทำ
หน้าที่ของตนอย่างถูกต้อง. ความโกรธแค้น ใน
ใจนี้ ทำให้รู้สิ่งเป็นสุข. ไม่ชอบความสุขอันเป็นภาย
คือ สุขเวทนา มากกว่าสุขอันเป็น สุข เวทนา สุขุมมาก ดังนี้ ภาย
ไปก็ตมเป็นความสุขอันเป็นสุขเวทนาเหล่านั้น เสียแล้ว.

กรรม: ขอบใจในเหตุรู้จักมีสิ่งผิด อย่างถูกต้อง รู้จักมีสิ่ง
แสบคือมีสิ่งผิด และสิ่งดีนั้นอย่างถูกต้อง, มีหน้าที่ที่ประกอบ
ทรัพย์สมบัติ ได้ประโยชน์อันดีเยี่ยม มีทรัพย์สินมาก อย่าง
ถูกต้อง สิ่งเป็นไปเพื่อ สันติสุขสันต์บุคคล และ สันต์ภาพ
ของสันนรก โดยสันนรกเดียว, มีสัจจะวิญญูญาณโดยสิ้น
ไปตร แม้แต่สัตว์เดรัจฉาน และพญานาคที่ทั้งปวง, มีเมตตา
คนทั้งโลก หรือเห็นคนเดิน แม้แต่คนชราด้วย. สิ่ง
ที่เรียดกว่า ขา, ใจที่ชั่วร้าย, หรือ ขอบใจตลอดชาติ ย่อมมี
แต่ผู้ประกอบกรรม. ข้อนี้ หมายถึงความว่า 4650 ไม่มีสิ่ง
หรือสิ่งผิดคนหรือสิ่ง, มีแต่ สัจจะดี ที่มีตั้งแต่เริ่มมาที่
ประกอบกรรม เห็นดังนี้ก็เข้าใจ.

เขา มีตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ สำหรับภพนี้เท่านั้น เพื่อจะได้
 รู้จักสิ่งทั้งปวง อย่าง ถูกต้องตามที่มันเป็นจริง เมื่อมีสิ่งใดอยู่ก็
 อย่าง สดบสดุ้ง มีใช้ มี ทา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ สำหรับภพนี้
 คือ ๑ นี้เขาตกเป็นภพของนาคคนใดแล้วไม่พ้นนี้ เขาค้นหา
 เป็นกันอยู่ โดยมากในโลกนี้จริงยิ่ง ยิ่งทำด้วยชาติ ชรามะ.
 เขามัวเมาไปทุกหนทุกแห่งเราไม่ได้อะไรเลย แต่เขาสามารถควบคุม
 ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ๑ นี้แล้วแล้วโลก แต่ในภพนี้ นี่
จะไม่เป็นพิษเป็นภัยแก่เขาได้ โดยอาศัยชรามะ นั้นเอง. ที่
 คนในโลก ทำได้เช่นนี้ โลกนี้ ก็เป็น โลกที่สงบงาม น่าอยู่/
 สบาย หรือเป็น โลกของ พระผู้มีพระภาคโดยย นั้นหากันหา กัน
 ทั่วกัน เพราะเป็นโลกที่ ดีมีสุข มีดีด้วย ชรามะ.

ทนโรค ของ โลก นี้จริงยิ่ง มีอยู่ทุกที่ ทั้งนี้
คือ เดิมไว้ทุกแห่ง ชรามะ. การชดเชยนี้ทุกคนได้เดินไปตาม
 ทางธรรม ย่อมเป็นกุศลอันยิ่งใหญ่และสูงส่ง. เขาได้
 การลดการพิพาทอันมี ชรามะ นี้. เศษแห่งนี้ ลงสู่เรือพระ-
 โยชนได้มี ทนความประสพดี กับแก่ผู้ที่มีดีแล้วแล้ว แล้ว
 ผู้ที่ ย่อม มีดีอยู่แล้ว โดยถูกแบ่งทุกมุมเถิด. หันแล้วขออุ-
 ไม่นาน มีในนี้ มีดีแล้ว เป็นอันดี.

พุทธทาส อริยกะ

ฝนพหลาราม, เชียง

๘ | สค ธรรมะเป็นคู่ชีวิต.

นักศึกษาทั้งหลาย,

ในชั้นแรกนี้ขอแสดงความยินดี แก่เธอทั้งหลาย เป็นที่ประจักษ์ว่าเธอได้เลือก **เอาวิชาพุทธศาสนาเป็นวิชาเลือก**; เพื่อนของเราจำนวนหนึ่งหรือจำนวนมาก ไม่เลือก เราเลือกเพื่อศึกษาวิชาพุทธศาสนา.

ศึกษาธรรมพิสูจน์ผลของธรรมะในพุทธศาสนา.

ข้อนี้จะมีผลค้อย่างไร นั้นแหละต้องทำให้เป็นที่ประจักษ์. เราจะต้องพิสูจน์ ความที่เราได้รับ ผลจากพระ

อบรมคณะนักศึกษา จากวิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช
ณสถานหินโค้ง โมกขพลาราม ไชยา

๒๓ มกราคม ๒๕๒๖ เวลา ๑๕.๓๐ น.

ธรรมในพระพุทธศาสนา ว่าเป็นสิ่งที่มีค่า, ไม่ใช่มีค่า
 ว่า เป็นเพียงวิชาหนึ่งเพื่อการศึกษา แล้วสอบไล่ได้เหมือน
 กัน; อย่างนี้ไม่ใช่, มันน้อยเกินไป. เราเลือกวิชาพุทธ-
 ศาสนา ศึกษาเล่าเรียนแล้วก็สอบไล่ได้ตามหลักสูตร นั้น
 มันเป็นเรื่องเล็ก; เรื่องใหญ่ก็คือ เราจะรู้ธรรมะ และ
 สามารถมีธรรมะอยู่กับเนื้อกับตัว ตลอดไปในอนาคต,
 เป็นเครื่องควบคุมหรือว่าหล่อเลี้ยง แล้วแต่จะเรียก ให้
 ชีวิตนี้เป็นชีวิตที่เยือกเย็น สมกับที่เป็นมนุษย์. มนุษย์
 ควรจะมีชีวิตที่เยือกเย็น คือมีความสงบสุข; ถ้าไม่มีชีวิต
 ที่เยือกเย็น ก็ป่วยการ. การที่มีความรู้ทำให้ชีวิตนี้เป็น
 ชีวิตที่เยือกเย็นได้ นั่นแหละ มีค่ามากที่สุด สำหรับความ
 เป็นมนุษย์.

เธอทั้งหลายจงสนใจในความจริงข้อนี้ และทำให้
 สำเร็จประโยชน์ คือเราจะรู้ธรรมะสำหรับความเป็นมนุษย์
 ของเรา, เรียนวิชาธรรมะ เพื่อความเป็นมนุษย์ ของเรา
 จะได้รับผลดีที่สุด; ไม่ใช่เพียงแต่ที่เราเป็นนักเรียน
 เขาบังคับให้เรียน, หลักสูตรมีวิชาให้เลือก แล้วเราก็เลือก
 นั้นก็ดีมากอยู่แล้วในการที่รู้จักเลือก.

พวกที่ไม่เลือกเอาวิชาพุทธศาสนา ก็คงจะเห็นว่า มันเป็นเรื่องเรียนยาก ลำบาก เหน็ดเหนื่อย, แล้วก็จะไม่ได้ประโยชน์อะไรนัก เขาจึงไม่เลือก. เมื่อเราเลือกเราก็ควรจะมึเหตุผลของเรา ว่าทำไมเราจึงเลือก? แล้วเราจะได้รับประโยชน์อะไร?

นี่จึงจะต้องพูดกันให้เข้าใจแจ่มแจ้งชัดเจนลงไปว่า ธรรมะในพระพุทธศาสนาที่เราเลือกศึกษานี้ จะนำมาซึ่งประโยชน์อย่างไร, แล้วเราจะเรียนกันอย่างไร จึงจะรู้และจะมีธรรมะนั้น? วันนั้นก็ตั้งใจจะพูดข้อนี้ ขอให้เธอทั้งหลายพยายามฟังให้ดี, ฟังให้รู้เรื่อง, ฟังให้ดีจึงจะรู้เรื่อง, และเมื่อรู้เรื่องแล้วก็จะมีความรู้และมีปัญญา. ขอให้ฟังให้ดี อย่าคุยแข่งกับผู้พูดผู้เทศน์ มันใช้ไม่ได้หลาย ๆ อย่างทีเดียว, คือจะเสียเวลาเปล่าในที่สุด มันฟังไม่รู้เรื่อง. ฉะนั้นตั้งใจ ฟัง ส่งใจไปตามคำพูด, แล้วก็เข้าใจคำที่พูด แล้วจำไว้ให้แม่นยำ หรือถึงกับจดไว้ ในส่วนที่สำคัญ.

ความมุ่งหมายของธรรมะเพื่อยุติกันเป็นศัตรู.

เรื่องที่จะพูด มันก็ต้องตั้งต้นไปจากปัญหาที่กำลังมีอยู่จริง, ปัญหาที่กำลังมีอยู่จริง คือเราไม่ได้รับความ

สงบสุข, หรือว่าบ้านเมืองไม่ได้รับความสงบสุข, หรือโลก
นี้มันไม่ได้รับความสงบสุข เพราะเหตุอะไร? เราจะต้อง
เอาสิ่งนี้เป็นตัวปัญหา เป็นตัวปัญหาที่แท้จริง ที่เราจะ
ต้องสามารถจัดออกไปเสียได้ เพื่อประโยชน์แก่ตัวเรา
เอง, และเพื่อเพื่อนมนุษย์ ของเราทุกคนในโลก จึงจะ
ได้ชื่อว่า เรามีความสมควร มีความเหมาะสมที่จะอยู่ในโลก
ที่จะเป็นสมาชิกคนหนึ่งในโลก, ไม่เป็นหมันเปล่า.

ถ้าเราไม่ทำประโยชน์ให้เกิดขึ้นได้ แก่ตัวเราและ
แก่ผู้อื่นแล้ว เราเป็นหมัน, เป็นคนที่ไร้ประโยชน์. มัน
มีแต่ประโยชน์อะไรก็ไม่รู้ มีเงินมีทอง มีข้าวมีของ มีอะไร
สะควกสบาย; แต่มันก็ไม่ใช่ประโยชน์ชนิดที่น่าเลื่อมใส,
มันเป็นเรื่องปากเรื่องท้องของบุคคลนั้นเท่านั้น มันก็ไม่ดี
กว่าสัตว์เดรัจฉาน ซึ่งมันก็รู้จักทำเพื่อปากเพื่อท้องของมัน
เหมือนกัน. เราจะต้องมีความรู้มากกว่านั้น ให้ทำสิ่งที
เป็นประโยชน์โดยแท้จริง ทั้งแก่เราเองและแก่เพื่อนมนุษย์
ของเราด้วย. ความมุ่งหมายของธรรมะอยู่ที่ตรงนี้ คือ
เพื่อทุกคนในโลกอยู่กันเป็นผาสุก.

คนอยู่กับไม่มีความสุขเพราะมีความเห็นแก่ตัว.

ที่นี้ก็มีมาพูดถึงมูลเหตุที่ทำให้ไม่มีความสุข. คุณจากของจริง ไม่ต้องเชื่อตามผู้อื่น, ไม่ต้องเชื่อว่าเพราะคนอื่นพูดให้ฟัง หรือมีอยู่ในหนังสือที่เราอ่าน. ให้ดูลงไปจริงๆ ที่ความวุ่นวาย ความระส่ำระสาย ไม่เป็นสุข ที่เรียกกันว่า วิกฤตการณ์ ที่มีอยู่ในโลก. ทำไมจึงมีการเบียดเบียนกัน? ทำไมจึงไม่รักใคร่กัน ในฐานะเป็นเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ยังมีการทะเลาะวิวาทกัน? หรือยังมีอิจฉาริษยา ซึ่งมันไม่จำเป็นเลย. ที่เราจะอิจฉาริษยากันนั้นแหละคือโทษ ของการที่ไม่มีธรรมะ.

เธอต้องจำคำสำคัญคำหนึ่งไว้ว่า ความเห็นแก่ตัว, ความเห็นแก่ตัว นั้นแหละ เป็นจุดศูนย์กลางของความไม่มีธรรมะ.

ถ้าให้คิด ก็ต้องดูความเห็นแก่ตัวของตัวเอง มันคงจะดยาก เพราะว่าเรามันเข้าข้างตัวอยู่เรื่อย, จะดูความเห็นแก่ตัวของผู้อื่นพร้อมกันไปก็ได้ แต่มันคงจะไม่ชัดเจนเท่ากับที่ดูของเราเอง ว่าเรามีความเห็นแก่ตัวอย่างไร.

คำว่า ความเห็นแก่ตัวนี้ เป็นสิ่งที่มนุษย์เกลียดชังและประณามกันมา ตั้งแต่ดึกดำบรรพ์กว่าได้; แต่เรื่องดึกดำบรรพ์นั้นไม่ได้ยินกับหูเอง, ที่ได้ยินกับหูเอง เมื่อฉันมีอายุ ๗๗ ปีมานี้ ก็ได้ยินแล้วตั้งแต่จำความได้ ว่าทุกคนเกลียดความเห็นแก่ตัว, สอนให้เกลียดความเห็นแก่ตัว ทั่วไปทั้งโลก. พวกชาวต่างประเทศเข้ามาในบ้านเรา เขาก็พูดตำหนิติเตียนหรือเกลียดชัง ความเห็นแก่ตัว, ความเห็นแก่ตัว นั้นแหละ, ความเห็นแก่ตัวนี้มันเลวร้ายอะไรนักหนา, ดูให้เห็นว่า มันเลวร้ายอะไรนักหนา.

เห็นแก่ตัวเป็นต้นเหตุ

ให้เกิดกิเลส โลภะ ราคะ โทสะ โมหะ.

ความเห็นแก่ตัวเป็นต้นเหตุ ให้เกิดความอยากได้ ที่ไม่ควรจะได้ ที่เรียกว่าความโลภ, ความเห็นแก่ตัวมันเป็นเหตุให้เกิดความอยากได้ ที่ไม่ควรจะได้ ที่เราเรียกว่าความโลภ สำหรับสิ่งทั่วไป. ถ้าเป็นเรื่องเกี่ยวกับกามคุณ ก็เป็นเหตุให้เกิดราคะ, ความกำหนัดในทางกามารมณ์; นี้ก็เพราะความเห็นแก่ตัว มันต้องการให้สิ่ง

เหล่านี้มาบำรุงบำเรอสนองกิเลสของตัว, นั่นแหละคือความรู้สึกที่เรียกว่าราคะ. เอาละ, ความเห็นแก่ตัวให้เกิดโลภะ หรือราคะ เป็นกิเลสตัวแรก.

ทีนี้เมื่อมัน ไม่ได้ตามที่มันอยากจะได้ หรือเห็นแก่ตัวแล้ว มันก็เกิดตัวที่ ๒, กิเลสตัวที่ ๒ คือ โทสะ หรือโกรธ; ถ้าไม่ได้้อยากอะไรอย่างใดอย่างหนึ่งอยู่ก่อนแล้ว โทสะ หรือ โกรธ เกิดไม่ได้. ดังนั้นมันจึงเนื่องกันมากับความอยาก หรือความโลภก็แล้วแต่ ที่มันมีอยู่ก่อนแล้ว, เมื่อมันไม่ได้ตามที่มันอยาก ที่มันต้องการ มันก็เกิดกิเลสตัวที่ ๒ หรือกลุ่มที่ ๒ คือ โทสะ — ประทุษร้าย, โกรธ — ความโกรธ, และกิเลสชื่ออื่นในเครือเดียวกัน เช่น ความพยาบาทจองเวร อาฆาตมาดร้าย คือความโกรธที่มันยึดเยื้อนั่นเอง, มันก็คือโทสะ หรือโกรธที่มันยึดเยื้อออกไปเป็นจองเวรเป็นอาฆาตพยาบาท, นี้มันเป็นกิเลสกลุ่มที่ ๒.

ทีนี้เมื่อมันยังรู้ไม่ได้ มันเข้าใจไม่ได้ แล้วมันก็ยังไม่ได้ตามที่มันจะได้ มันก็พะวงหลงไหล มันก็สงสัย มันก็หวัง มันก็คิดอย่างไม่รู้จบในเรื่องนั้นๆ. ที่มัน อยากจะ

ได้แล้วมันก็ไม่ได้ ก็เกิดพวกที่ ๓ ที่เรียกว่าโมหะ,
โมหะ — ความมืด ความโง่ ที่บั่นบ่วนอยู่ในจิตใจ.

เธอทั้งหลายได้ยินได้ฟังมามากแล้วว่า โลกะ โทสะ
โมหะ; แต่อาจจะไม่รู้จักตัวจริงของมัน. ถ้าจะรู้จักตัว
จริงของมัน ต้องย้อนดูไปข้างในของเราเอง ว่าเราโลก
คือเราอยากได้ อย่างไม่มีเหตุผล อย่างที่ไม่ควรจะได้, หรือ
มันเกินกว่าที่มันควรจะได้, และเมื่อไม่ได้เราก็เกิดโทสะ;
เมื่อยังไม่ได้ก็ตลอดไป หรือตลอดเวลานั้น มันก็มีโมหะ
คือความโง่, โง่เพราะไปโลภมันก็ได้, โง่เพราะเมื่อไม่ได้
แล้วมันก็โกรธก็ได้. มันเป็นความโง่ที่กำลังบั่นบ่วนอยู่ใน
จิตใจ มันทำให้จิตใจไม่รู้อะไรตามที่ควรจะรู้ มันก็รู้ผิด
เป็นเหตุให้เกิดผิด — พุคผิด — ทำผิด — อะไรไปเรื่อย. นี้เรา
มีหรือไม่? เรามีเท่าไร?

พยายามดูจากภายในให้รู้จักสิ่งเหล่านี้ มันจะมี
ผลดี ที่ว่าให้รู้จักสิ่งเหล่านี้, ทำให้เราฉลาดขึ้น ใน
การที่จะกำจัดมันเสียให้หมดไป, แล้วเราก็จะมีชีวิต
อยู่ได้ โดยที่ไม่มี ความโลภ ความโกรธ ความหลง อย่าง

ที่เขา มี ๆ กัน; แม้ว่าจะยังไม่หมดสิ้น มันก็มี ความโลภ ความโกรธ ความหลง ที่เบาบาง ที่ไม่ถึงกับทำให้เกิดอันตราย ร้ายแรง.

คนธรรมดา ก็มี ความโลภ ความโกรธ ความหลง เหลืออยู่ตามสมควร; แต่มันไม่ถึงกับแตกเผา, ถ้ามันร้ายแรงมันก็จะแตกเผา คือทำให้ร้อนเป็นไฟในตัวเอง ในตัวคนนั่นเอง. เมื่อบังคับไม่อยู่ มันก็ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อนด้วย, เรียกว่าเดือดร้อนด้วยกันทุกฝ่ายเลย.

แม้ที่มัน เป็น ความเดือดร้อน ของเราเองนี้ ก็เป็น เรื่องใหญ่โตมโหฬารอย่างยิ่งอยู่แล้ว คือเราหาความสงบสุข ไม่ได้, เรามีความกระวนกระวายใจเป็นทุกข์; นี่มันก็เป็นเรื่อง ที่มากมาย อยู่แล้ว. โลกะเกิดขึ้น รากะเกิดขึ้นนี้ มันกระวนกระวายเท่าไร ไปดูเอาเอง ก็แล้วกัน, โทสะ หรือ โกรธะ เกิดขึ้น มันร้อนอย่างไร, มันเป็นบ้าไปพักหนึ่งเลย, ที่นี้โมหะ เหมือนกับว่าตาบอดอยู่ตลอดเวลา^{นี้} มันมีโทษเลวร้ายอย่างไร.

นี้คำนวณในทางกลับตรงกันข้าม ก็คือว่า ถ้าไม่มี

จะเป็นอย่างไร, ถ้าไม่มีจะเป็นอย่างไร; ถ้าเรารู้จักโลกะ
โทสะ โมหะดีแล้วเราอาจจะรู้ได้ดีว่า ถ้าไม่มีจะเป็น
อย่างไร, ถ้าไม่มีเลยโดยประการทั้งปวง เกิดขาดลงไป
แล้ว ก็เป็นพระอรหันต์. นี้เรารู้จักพระอรหันต์โดยการ
คำนวณโลกะ โทสะ โมหะ ของเราเองแล้วว่า ถ้ามันไม่มีมัน
จะเป็นอย่างไร, ก็ารู้ได้ว่าพระอรหันต์นั้นคือบุคคลชนิด
ไหน. คนที่สิ้นโลกะ โทสะ โมหะ เป็นพระอรหันต์
นั้น เป็นบุคคลชนิดไหน โดยเปรียบเทียบกับเราเอง
ซึ่งเป็นบุรุษคน กำลังมีโลกะ โทสะ โมหะ, อยู่ในท่ามกลาง
กิเลส, ร้อนเพราะกิเลส. นี้ก็เรียกว่า ร้อนเพราะกิเลส,
เป็นทุกข์เพราะกิเลส.

กิเลสเป็นเหตุให้ทำกรรมเลวร้ายได้อีก.

ที่นี้เพราะมีกิเลส มันก็เป็นเหตุให้กระทำความ
อันเลวร้าย กรรมหลาย ๆ อย่างแหละ นับตั้งแต่ปาณาติบาต
อกินนาทาน กาเมสุ มิจฉาจาร ฯลฯ เรื่อยไปทุกอย่างแหละ
มันทำเพราะอำนาจของกิเลส. ที่นี้มัน เป็นความทุกข์ อีก
ประเภทหนึ่งเพิ่มเข้ามา, ทุกข์เพราะกิเลสเหมือนกับอยู่

ในกองไฟ, น้ำมันก็มีอยู่อย่างหนึ่งแล้ว. ที่นั่นไปทำกรรมเข้า
อีก ได้รับผลกรรมอีก มันก็มีความทุกข์แปลกออกไป,
แปลกออกไป ล้วนแต่ไม่น่าปรารถนา.

ถ้าไม่คิดก็ไม่เห็น ถ้าเห็นแล้วมันก็จะรู้สึกที่น่า
ละอาย, เป็นเรื่องเสียหายของความเป็นมนุษย์, มนุษย์
แต่โบราณ ตึกคำบรรพ์เขามองเห็นข้อนี้มาแล้ว เขาจึงได้
ตั้งระเบียบปฏิบัติ ทุกอย่างทุกประการ ที่มันจะกำจัดโลภะ
โทสะ โมหะ นี้เสียได้, มีวิธีต่าง ๆ กัน สูงขึ้นมาตาม
ลำดับ จนกระทั่งมาถึงพระพุทธเจ้า ที่ท่านรอบรู้ในเรื่องนี้
จนถึงกับรู้วิธีที่จะทำลายโลภะ โทสะ โมหะ เสียได้โดยสิ้นเชิง,
ที่เรียกว่าเป็นพระอรหันต์. ถ้าทำให้หมดสิ้นไม่ได้ ก็เป็น
พระอริยเจ้าที่รอง ๆ ลงมา, ตึกว่าที่จะมีเต็มที่อยู่อย่างบุดูชน
คนธรรมดา.

เธอทั้งหลายรู้จักคำว่า *บุดูชน* ก็คือ *มีกิเลสเต็มที* ;
ถ้าหมดกิเลสเป็นพระอรหันต์, ถ้ามีกิเลสน้อย ที่จะเป็นไป
ในทางของพระอรหันต์ เขาเรียกว่า *พระอริยบุคคลขั้นต้น ๆ* ;
เช่น *พระโสดาบัน พระสกิทาคามี พระอนาคามี*, ชื่อมัน
แปลก ๆ ไม่สำคัญออก. แต่รู้จักความว่า *มีกิเลสน้อยลง ๆ*,

น้อยลงไปตามลำดับถึงขนาดนั้นเรียกว่าอย่างนั้น, ถึงขนาดนั้นเรียกว่าอย่างนั้น, จนหมดกิเลสเลยเรียกว่าเป็นพระอรหันต์.

ที่นั่นคนโง่ไม่รู้เรื่องนี้ พอได้ยินคำว่า พระอรหันต์ ก็ปีศหู ไม่อยากจะฟัง เพราะว่าไม่รู้ว่าจะไร. เราไม่ต้องการ, เราไม่ต้องการความเป็นพระอรหันต์, หรือแม้ว่าจะรู้ว่าก็คิดไปเสียว่ามันทำไม่ได้, มันทำไม่ได้, ก็เลยไม่สนใจเรื่องของพระอรหันต์. นี่เป็นบุรุษชน ที่เรียกว่า จมอยู่ในกองทุกข์กองกิเลส, หรือจมอยู่ในวัฏฏสงสาร คือการวนเวียนอยู่ในกองทุกข์กองกิเลส. นี่ก็เรียกว่าอยู่ในวัฏฏสงสาร, เกิดกิเลส เกิดทุกข์ เรื่อยไป, วนอยู่ในวัฏฏสงสาร.

คนเป็นอันมากไม่รู้เรื่องนี้ มันก็ต้องเป็นไปอย่างนั้น คือว่ายเวียนอยู่ในวัฏฏสงสาร แล้วก็รู้ตัว ไม่รู้จักว่าตัวกำลังเป็นอย่างนั้น นี่ก็มีอยู่มาก, ส่วนมากเป็นอย่างนั้นที่จะลืมหลืมตาขึ้นมา ละกิเลสให้เบาบางไปได้ มันมีน้อย, แล้วที่จะละได้หมดเป็นพระอรหันต์ ก็ยังมีน้อยมากขึ้นไปอีก.

เราอยู่ในพวกไหน? ก็ตรวจสอบดูเองก็แล้วกัน.
ถ้าเรามองเห็นตามที่เป็นจริงอย่างไร ก็คงจะอยากเลื่อนชั้น
กันบ้าง, ให้มันดียิ่งๆขึ้นไป, ให้มันมีความทุกข์น้อยลง มี
กิเลสน้อยลง.

นี่เธอรู้เรื่อง ส่วนลึกของจิตใจ ว่าปัญหามันอยู่ที่
ที่เรามีกิเลส แล้วเราก็เป็นทุกข์, แล้วกิเลสเหล่านั้นมันมา
จากความเห็นแก่ตัว คือความรู้สึกคิดนึกที่ผิดๆ. เห็น
แก่ตัวมันเป็นแต่เพียงความรู้สึกคิดนึกเท่านั้นแหละ แต่
มันมีอันตรายมาก อย่างนี้.

คนได้เรียนธรรมะจึงควบคุมกิเลสได้.

เราจะรู้จักความเห็นแก่ตัว ว่าเป็นต้นเหตุของกิเลส
แล้วเราก็จะดูกันไกลออกไปว่า ทำไมเราจึงไม่สามารถที่จะ
ควบคุมกิเลสหรือละกิเลส? ก็เพราะว่าเราไม่ได้ศึกษา,
เพราะเราไม่ได้ศึกษาเรื่องนี้. โรงเรียนหรือวิทยาลัย หรือ
มหาวิทยาลัย ไม่ได้สอนเรื่องนี้, สอนแต่เรื่องหนังสือ
สอนให้รู้หนังสือ, แล้วก็สอนให้รู้อาชีพที่จะหาเงินได้มาก ๆ
เหนื่อยน้อยๆ ได้เงินมาก ๆ. สอนแต่หนังสือกับอาชีพ;

ไม่ได้สอนเรื่องความทุกข์ที่มาจากกิเลส ที่มาจากความเห็น
แก่ตัว, ส่วนนี้^๕ไม่ได้สอน มันยังขาดอยู่.

ฉันก็เสียดื้อโอกาสตะโกนปาว ๆ ไปทั่วบ้านทั่วเมือง
ทั่วโลก, เพราะว่าหนังสือชนิดนี้ มันก็เคยแผ่ไปทั่ว ๆ โลก
เหมือนกัน, ตะโกนอยู่ทุกวันว่า การศึกษาหมาทางดวัน.
ทางวิทยุไม่รู้กี่สิบครั้งแล้วที่ว่า การศึกษาของโลก ของชาว
โลกนี้ มันยังเป็นเหมือนกับหมาทางดวัน ไม่สมบูรณ์,
เรียนแต่หนังสือกับเรียนแต่วิชาชีพ ไม่เรียนธรรมชาติให้รู้ว่า
เราจะเป็นคนกันอย่างไร จึงจะไม่ทนทุกข์ทรมานทาง
จิตใจ.

จึงขอพูดอีกทีหนึ่ง ขอโอกาสพูดอีกทีหนึ่งว่า การ
ที่พวกเธอทั้งหลาย ที่สมัครเลือกเอาวิชาพุทธศาสนา
เป็นวิชาเลือกของตน เพื่อจะเรียนนี้ เป็นสิ่งที่ดี ขออนุ-
โมทนา; เพราะว่าเธอจะได้ทำให้การศึกษา ของเธอ ไม่
ทางดวัน. เมื่อมันไม่มีในหลักสูตรบังคับ แต่เขาอนุญาต
ให้เลือก เราก็เลือก, เราก็เรียน. ถ้าเราเรียนอันนี้ ก็มี การ
ศึกษาที่ ๓ คือธรรมชาติจะเป็นมนุษย์กันอย่างไร, การศึกษา

ของเราก็สมบูรณ์, การศึกษาของเราจะไม่ใช่สุนัขที่หางมัน
 ค้วน.

ถ้าจะพูดกันตรง ๆ อย่างโกรธ ก็ต้องพูดว่าต่อหาง
 หมากัน, เราเป็นพวกต่อหางหมา. การศึกษาธรรมะนี้
 เป็นการทำให้การศึกษาของเราสมบูรณ์, ให้การศึกษา
 ที่เหมือนกับสุนัขหางค้วนนั้นหางไม่ค้วน. ถ้าพูดให้เพราะ
 หน่อยก็ว่า เหมือนพระเจดีย์ยอดค้วน แล้วเราก็ตัดยอด
 พระเจดีย์ให้หายค้วน, แล้วก็หน้าดู การศึกษาของเราก็สมบูรณ์.

จึงขอแสดงความยินดีอนุโมทนาแก่เธอทั้งหลายทุก
 คน ที่สมัครเลือกเอาวิชาพุทธศาสนาเป็นวิชาเลือก ก็
 เรียนให้สมบูรณ์ตามหลักสูตร; เมื่อพวกอื่นหรือเพื่อนของ
 เราเป็นจำนวนมาก เขาไม่เลือกก็ตามใจเขาสิ. เขาก็จะได้มี
 การศึกษาหมาหางค้วนตลอดไป, เรายังจะมี การศึกษา
 ชนิดที่สมบูรณ์. นี่จึงน่ายินดี แล้วก็ขอแสดงความยินดี
 ที่เรียกว่า, อนุโมทนา.

ธรรมะเป็นคุุขวัตยงกว่าอน ๆ.

แล้วให้รู้เถิดว่า การศึกษานี้ ที่เธอทำให้สมบูรณ์นี้
 ไม่ใช่มีประโยชน์แต่ว่าเพียงสอบไล่ตามหลักสูตรได้, มันจะ

อยู่เป็นประโยชน์แก่ชีวิตของเธอ เป็นคู่ชีวิตของเธอ จนตลอดชีวิต, ใช้คำว่า คู่ชีวิต นี้ไม่มากไปดอก แล้วก็ไม่ได้หลอกด้วย ไม่ใช่แกล้งพูดหลอก.

คู่ชีวิต นั้นหมายความว่า ทำให้ชีวิตไม่เป็นทุกข์; คู่ชีวิตที่แท้จริงคงทำให้ชีวิตไม่เป็นทุกข์ ก็คือธรรมะนั้นแหละ. คู่ชีวิตที่เขาพูดๆ กันภาษาชาวบ้านนั้นไม่จริงดอก แต่งงานไม่กี่วันมันก็กัดกันแล้ว, แต่งงานได้ไม่กี่วันมันก็กัดกันแล้ว, ไม่เท่าไรมันก็หย่ากัน, นี้จะเรียกว่าคู่ชีวิตได้อย่างไร.

ที่จะเป็นคู่ชีวิตได้ตลอดไป ก็คือธรรมะ ที่คอยประคับประคองให้ชีวิตเดินถูกทาง แล้วก็มีความสุขตลอดไป; ฉะนั้นคู่สมรสที่มีธรรมะนั้นแหละ จะเป็นคู่ชีวิตแก่กันและกันได้, ฝ่ายชายก็มีธรรมะ ฝ่ายหญิงก็มีธรรมะ นี้จะเป็นคู่ชีวิตแก่กันและกันได้. ถ้าไม่มีธรรมะแล้วมันจะเป็นคู่กัดกัน, มันพังหายไปในหม, แทนที่จะเป็นคู่ชีวิต มันจะเป็นคู่กัดกัน. ลองไม่มีธรรมะสิ ทั้งฝ่ายหญิงและฝ่ายชายไม่มีธรรมะ แล้วมาสมรสกันมันจะเป็นคู่กัดกันมากกว่า, ไม่เท่าไรมันก็หย่ากันแหละ.

เห็นประโยชน์ของธรรมะ ในฐานะเป็นคู่ชีวิตจริงๆ
ก็ต้องอยู่คู่กับชีวิตตลอดไป; พอปราศจากธรรมะเมื่อไร
ชีวิตนั้นก็จะเป็นของร้อน เป็นของทุกข์ ทนทรมาณ,
เหมือนกับตกนรกอยู่ที่นั่นและเดี๋ยวนี้เลย, เป็นการตกนรก
ทั้งเป็น ถ้าขาดธรรมะเป็นคู่ชีวิต.

ฉะนั้นเราจึงเห็นได้ช่วยตนเอง ไม่ต้องเชื่อคนอื่น
ดอกว่า ธรรมะเป็นคู่ชีวิตจะทำให้ชีวิตเยือกเย็น เป็น
ชีวิตที่ดีที่สุด จนถึงจุดสุดท้ายของชีวิต, เป็นพระอรหันต์
ได้ก็ยิ่งดี. แม้ว่าจะไม่เป็นพระอรหันต์ไม่ได้ มันก็จะเป็น
มนุษย์ที่มีความสุขจนกระทั่งตาย, จนกระทั่งตายจนกระทั่ง
เข้าโลง ธรรมะจะประคับประคองเราให้มีความสุขเรื่อยไป
จนกระทั่งเข้าโลง. แม้จะไม่ใช่พระอรหันต์ มันก็ดีที่สุด
อยู่แล้ว, ยิ่งเป็นพระอรหันต์ได้ก็ยิ่งวิเศษ.

กำจัดความเห็นแก่ตัวได้

ต้องศึกษาอย่างเรียนวิทยาศาสตร์.

นั่นแหละคือ เรื่องของธรรมะ ในขั้นที่เป็นปัญหา
คือความทุกข์ มันมาจากกิเลส คือความโลภ ความโกรธ

ความหลง, ความโลภ ความโกรธ ความหลง มันก็มา
 จากความเห็นแก่ตัว. ถ้าเรากำจัดความเห็นแก่ตัวเสีย
 ได้ มันก็ไม่อาจจะมี ความโลภ ความโกรธ ความหลง ก็ไม่
 อาจจะมีกิเลสประภท^๕ เรื่องก็สมบูรณ์, จบด้วยความ
 เป็นสุขชนิดแท้จริงและนิรันดร.

ดังนั้น เรื่องที่จะกำจัดความเห็นแก่ตัวให้ได้นั้น
 แผลและเป็นตัวธรรมะชั้นถัดมา คือชั้นที่จะแก้ปัญห^๕. ความ
 เห็นแก่ตัวเป็นตัวปัญหา เป็นธรรมะที่เราจะต้องรู้ในขั้นแรก
 มันเป็นตัวปัญหา, แล้วธรรมะที่เราจะต้องรู้ต่อไป ก็คือว่า
 จะแก้ปัญห^๕ด้วยการทำลายความเห็นแก่ตัวนั้นเสีย.

ที^๕จะทำลายความเห็นแก่ตัวกันอย่างไร? มัน
 ก็ต้องศึกษากันอีกส่วนหนึ่ง ตรงนี้ก็ขอร้องให้เธอทั้งหลาย
 ตั้งใจฟังให้ดีที่สุด ว่าความเห็นแก่ตัวเกิดขึ้นมาอย่างไร,
 แล้วจะกำจัดมันได้อย่างไร.

เราจะ ต้องเรียนเรื่องนี้เหมือนกับเรียนวิทยา-
 ศาสตร์, อย่าเรียนอย่างเรื่องไสยศาสตร์งมงาย เชื่อบ้าๆ
 บอๆไปตามเขาพูด. เราต้องเรียนอย่างวิทยาศาสตร์ คือ
 เห็นอยู่อย่างประจักษ์ แก่สติปัญญาหรือความรู้ของเรา.

นี่ขอพูดแทรกเสียเลยว่า พุทธศาสนาเป็นวิทยาศาสตร์, พุทธศาสนาไม่ใช่ไสยศาสตร์ ซึ่งงมงาย, พุทธศาสนาเป็นวิทยาศาสตร์ และพุทธศาสนาไม่ใช่เป็นปรัชญา.

เดี๋ยวนี้เขาพูดกันก้องบ้านก้องเมือง ก้องประเทศไทย ก้องโลก ว่าพุทธศาสนาเป็นปรัชญา มันคงจะมีใครพูดผิดขึ้นสักคนหนึ่ง, แล้วก็พูดผิดตามๆ กันไป. เธอไปค้นดูให้ตลอดตำรับตำราปรัชญาสิว่ามันเป็นอย่างไร. ปรัชญานั้น เขามีไว้คำนวณ สิ่งที่ไม่อาจจะเห็นด้วยความรู้โดยประจักษ์, ปรัชญาต้องมีสมมติฐาน สมมติเรื่องขึ้นมา, แล้วก็หาเหตุผลมาแวดล้อม ให้ได้คำตอบว่ามันเป็นอย่างไรแน่ หรือว่ามันจะลงมतिकั้งสุดท้ายว่าอย่างไร, ทำอย่างไรเราจึงจะกำจัดปัญหาที่เราสมมติขึ้นมาขึ้นได้. นี้อย่างนี้เป็นปรัชญาไม่มีตัวจริงตอก, เป็นแต่เรื่องสมมติ แล้วก็ไม่รู้จบ, เรื่องปรัชญาไม่รู้จบ.

คำว่า ปรัชญา ในที่นี้เธอต้องรู้ไว้ด้วยว่า เป็นคำพูดที่ผิดพลาด, ไปให้คำแปลที่ผิดพลาด เอาคำว่า ปรัชญาของเขาไปใช้อย่างผิดพลาด. เมื่อพูดถึง ปรัชญา ในลักษณะ

อย่างนั้นแล้ว ก็คือสิ่งที่เขาเรียกกันว่า philosophy, philosophy ซึ่งคุ้นหูกันกับนักศึกษาทั่วไปอยู่แล้ว. philosophy นั้นไม่ใช่วิทยาศาสตร์, แล้ว philosophy นั้นเป็นเรื่องคำนวณ ไม่ใช่ปรัชญา. ปรัชญาแปลว่า รู้จริง รู้แจ้ง รู้โดยประจักษ์ แต่ใครคนหนึ่งในเมืองไทยเขาเอาคำคำนี้ไปใช้เป็นคำแปลของคำว่า philosophy แล้วคนทั้งหลายก็ใช้ตาม เลยผิดกันทั้งเมือง. philosophy แปลว่าปรัชญา นั้นมันไม่ถูก, philosophy ไม่ใช่เรื่องจริง เป็นเรื่องสมมติ มีสมมติฐาน, แล้วคำนี้คำนวณไปตามเหตุผลที่จะหามา แล้วลงมติ, อย่างนี้ไม่ตรงกับคำว่าปรัชญา ซึ่งเป็นภาษาอินเดีย.

คำว่า ปรัชญา นั้นไม่ต้องคำนวณ แต่เขาได้ทำอย่างอื่น คือมองกันลงไปจริง ๆ จนเห็นจริง เหมือนกับวิทยาศาสตร์ เรียกว่าปรัชญา; ในอินเดียเขาใช้คำว่า ปรัชญา ในความหมายอย่างนี้. ในเมืองไทยไปคว้าเอาของเขามาใช้ผิด เอามาใช้เป็นคำแปลของ philosophy; แต่เมื่อมันผิดกันทั้งบ้านทั้งเมือง และใช้กันทั้งบ้านทั้งเมืองแล้ว มันก็ปล่อยเลยตามเลยแหละ ใช้คำว่า ปรัชญา หมายถึงสิ่งที่เรียกว่า philosophy.

พุทธศาสนาไม่ใช่ปรัชญา.

ถ้าเป็นอย่างนั้นแล้ว พุทธศาสนาไม่ใช่ philosophy
 แล้วก็ไม่ใช่ปรัชญา ชนิดที่เป็น philosophy ; แต่เป็น
 ปรัชญาตามความหมายของภาษาอินเดีย ภาษาสันสกฤต
 หรือภาษาบาลี คือคำว่า บัญญา ในภาษาบาลี. คำว่าปรัชญา
 ในภาษาสันสกฤต ซึ่งรู้แจ้งเห็นจริงโดยประจักษ์ ด้วยการ
 ประพาศกระทำทางจิตทางวิปัสสนา เป็นต้น. แต่เดี๋ยวนี้นั้น
 มันพูดกันว่า ปรัชญา ๆ ก็คือ philosophy เสียแล้วก็เลยตามเลย
 ก็พูดไป. ฉะนั้นก็ต้องบอกเธอทั้งหลายว่า พุทธศาสนาไม่ใช่
 ปรัชญาในภาษาไทย; ทั้งที่ที่แท้นั้น พุทธศาสนานั้น
 คือตัวปรัชญาในภาษาอินเดีย, ภาษาบาลี หรือภาษา
 สันสกฤตก็ตาม ก็รู้จริงโดยประจักษ์ เพราะว่าได้สัมผัส
 สิ่งนั้นด้วยจิตใจ ไม่ต้องคำนวณ.

ความทุกข์ เป็นอย่างไร, เหตุให้เกิดทุกข์ เป็น
 อย่างไร, ความดับทุกข์ เป็นอย่างไร, ทางให้ถึงความดับ
 ทุกข์ เป็นอย่างไร, ไม่ต้องคำนวณ; เพราะเขาได้ทำ
 ให้ประจักษ์แก่จิตใจในความรู้สึก เช่นที่เราารู้สึกว่าโลภะ โทสะ

โมหะ เป็นอย่างไร, แล้วเรารู้สึกเวลาที่เราไม่มีโลภะ โทสะ
โมหะ เป็นอย่างไร, รู้ประจักษ์กันอย่างนี้ ไม่ต้องคำนวณ.

ฉะนั้นรู้ว่า พุทธศาสนานั้นไม่ใช่ปรัชญา แต่
เป็นวิทยาศาสตร์ เอาตัวจริงของจริงมาวางไว้, แล้วดู ๆ ดู ๆ
พลิกดู ทดสอบดู กันกว่าดู, แยกแยะดู อะไรดู จนพบ
ความจริงว่ามันเป็นอย่างนี้. นี่เป็นวิทยาศาสตร์ไม่ใช่
ปรัชญา philosophy, เราก็จะต้องทำต่อไปโดยวิธีนี้.

ขอร้องให้เธอทั้งหลาย ศึกษาพุทธศาสนาในลักษณะ
วิทยาศาสตร์; เช่นว่า ความโลภเป็นอย่างไร ก็ดูที่ตัว
ความโลภ, ความโกรธเป็นอย่างไร ก็ดูที่ตัวความโกรธ,
ความหลงเป็นอย่างไร ก็ดูที่ตัวความหลง; มันให้ความ
ทุกข์อย่างไร ก็ดูไปที่ตัวความทุกข์ แล้วเมื่อมันไม่เกิดขึ้น
ไม่มีความทุกข์ ก็ดูไปที่ตัวไม่มีความทุกข์ ตัวที่ว่างจากความ
ทุกข์; ไม่มีการคำนวณคาดคะเน, มีแต่การดูลงไปจริงๆ
แล้วเห็นจริง.

ต้องศึกษาธรรมะภายในจิต ไม่ไข่จากพระไตรปิฎก.

ฉะนั้นจึงพูดเสียว่า ถ้าจะศึกษาธรรมะกันแล้ว ต้องศึกษาจากของจริงในภายใน คือสิ่งที่เกิดอยู่จริงในจิต ใจว่ามันเป็นอย่างไร, ศึกษาพุทธศาสนาที่นั่น. พระไตรปิฎกนั้นเป็นเพียงบันทึกของบุคคล ที่ได้รับแล้วพบแล้ว ได้สอนไว้, มันเป็นเพียงบันทึกเรื่องราวนั้นไว้; เพียงแต่อ่านเรื่องราวนั้น ถ้ายังไม่ได้ดูข้างใน ยังไม่เห็นตัวจริง. เราต้องดูที่ตัวจริงข้างใน, วิธีดูนั้นก็ตามที่บันทึกไว้ในพระไตรปิฎก อย่างนี้เป็นต้น. แต่ถ้าเราไม่มีพระไตรปิฎก, เราไม่อาจจะมิพระไตรปิฎก เราก็ดูไปที่ตัวจริงข้างใน เท่าที่ที่จะดูได้ ก็รู้ได้เหมือนกัน แม้จะไม่ใช้ทั้งหมด.

ถ้าพยายามดูๆ มันจะค่อยๆ รู้หมด, ค่อยๆ ลึกซึ้งเข้าไปจนหมดได้เหมือนกัน; เหมือนกับพระพุทธเจ้าท่านไม่มีพระไตรปิฎกเรียนคอก ท่านค้นเอาเอง, ท่านค้นไปเรื่อย, ค้นไปเรื่อย, เหมือนกับคนที่เขาคล้าหาอะโรอยู่เรื่อย, คล้าไปๆ คล้าไป มันก็เห็นแจ้งออกไปๆ จนถึงที่สุด. เรา

ก็อาจจะใช้วิธีนั้นได้ ถ้าเราไม่สามารถที่จะเกี่ยวข้องกับพระไตรปิฎก. แต่เดี๋ยวนั้นสะดวก เพราะว่าเมื่อมีพระไตรปิฎก ที่แปลเป็นไทยก็มี, ถ้าเราอาจจะอ่านได้ เราก็หามาอ่านสิ เป็นแนวทางสำหรับศึกษาลงไป ในจิตใจข้างในไปตามนั้น ก็เร็วขึ้นมันก็ง่ายขึ้น, มันก็สะดวกขึ้นกว่าที่จะไม่มีพระไตรปิฎก เสียเลย.

พระไตรปิฎกเป็นเพียงบันทึกของพระพุทธเจ้า ที่ท่านได้ตรัสไว้อย่างไร คนก็บันทึกเอาไว้เป็นตัวหนังสือมาจนถึงบัดนี้; มันก็ช่วยได้มาก แต่ไม่สำเร็จ ประโยชน์เพียงว่ามีพระไตรปิฎก หรืออ่านพระไตรปิฎก, มันต้องศึกษาจากข้างใน เรียน พระไตรปิฎกข้างในดีกว่า: ในตัวเรา ในจิตใจของเรา มีทุกอย่างทุกเรื่องอย่างทีกล่าไว้ ในพระไตรปิฎกเล่มๆ; หนังสือเรียกว่าพระไตรปิฎกข้างนอก คือคัมภีร์พระไตรปิฎก, แล้วพระไตรปิฎกข้างใน คือความจริง ข้อเท็จจริงต่างๆ ที่มีอยู่ในภายในใจในความรู้สึกนึกคิดนึก; นี้เรียกว่าพระไตรปิฎกข้างใน. เธอทั้งหลายทุกคนสามารถที่จะเปิดดู ศึกษาพระไตรปิฎกข้างใน.

วิศศึกษาพระไตรปิฎกข้างใน ตั้งแต่แรกเกิด.

ที่นั่นก็จะพูด ถึงการศึกษาพระไตรปิฎกข้างใน
เท่าที่จำเป็น, ที่รวบรัดเท่าที่จำเป็น จึงขอร้องว่า เธอพึง
ให้ศอกครึ่งหนึ่ง.

พระไตรปิฎกข้างใน ตั้งต้นมาจากเมื่อทารก
ปฏิสนธิขึ้นมาในครรภ์ของมารดา. ตอนนั้นยังไม่เรียกว่า
ทารกดอก ที่จริงไม่เรียกว่าทารก คือมันยังไม่ได้คลอดออก
มา มันเป็นสัตว์ที่อยู่ในครรภ์ ไม่รู้ว่าจะเรียกว่าอะไรยังนึก
ไม่ออก; แต่เธอพึ่งถูกก็แล้วกัน. เมื่อยังเป็นสัตว์ตัว
อ่อนอยู่ในครรภ์ของมารดา จนกระทั่งแรกผสมกันระหว่าง
เชื้อของบิดามารดา ตั้งต้นที่ตรงนั้นแหละ, มันมีชีวิต เป็น
สัตว์ขึ้นมาตัวหนึ่งแล้วนึกๆ อยู่ในครรภ์ของมารดา. ตอน
นี้มันไม่คิดนึกอะไรได้, ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ก็ยังไม่ทำ
งาน, จิตใจของมันก็ยัง ไม่สามารถที่จะคิดนึกอะไรได้,
มันก็ยังไม่มีเรื่อง. มันคิดนึกอะไรไม่ได้, มันคิดนึก
อะไรไม่ได้ จำไว้เถอะ, มันสัมผัสอะไรก็ไม่ได้ จนกว่ามันจะ
ก้อยสัมผัสอะไรได้ จนกว่ามันจะก้อยคิดนึกอะไรได้.

ที่นี้ สัตว์ตัวนั้นมันเจริญอยู่ในครรภ์ของมารดาเรื่อย
 มาๆ จนครบกำหนดที่จะคลอดออกมา มันก็ยังคิดนึกอะไร
 ไม่ได้; เพราะว่ามันอยู่ในครรภ์ จนถึงเวลาคลอดออก
 มานี้ ตา หู จมูก ลิ้น กายของมันทำอะไรไม่ได้, ที่เป็น
 วิชาความรู้ทำไม่ได้ ได้แต่รู้สึกตามธรรมชาติ. แล้วก็มี
 การหล่อเลี้ยงด้วยอาหาร จากตัวของมารดาทางสายสะดือ
 ไปเลี้ยงทารกให้อิ่มอยู่เสมอ มันก็ไม่หิวสิด, มันก็อิ่มอยู่
 มันเจริญอยู่ แต่มันก็คิดนึกอะไรไม่ได้ ไม่มีสติปัญญา ไม่มี
 อะไรเลย, ไม่มีความโง่ด้วย เพราะมันไม่ได้คิดผิด ๆ.

เฮ้, ที่นี้มันคลอดออกมาจากท้องแม่ แล้วเปลี่ยน
 สภาพเป็นว่า ตา หู จมูก ลิ้น กาย ผิวนางอะไรของมัน
 จะทำงานได้แล้ว, จะต้องทำงานแล้ว, จะต้องทำงานเต็มที
 แล้ว : ตาจะเบิกออกมาจะเห็นรูปแล้ว, หูจะทำหน้าที่
 ได้ยินเสียงแล้ว, จมูกจะรู้สึกแล้ว, ลิ้นจะรู้สึกแล้ว, ผิวนาง
 ก็ารู้สัมผัสต่างๆ ที่มากระทบผิวนาง. ดังนั้น สิ่งที่เราเรียก
 ว่าจิต มันก็สามารถที่จะคิดนึกได้มากทันที ตลอดเวลา
 ที่ว่าตา หู จมูก ลิ้น กาย มันทำหน้าที่ได้. ฉะนั้นเดี๋ยวนี้

ต้องกลอดออกมาเสียก่อน,   ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ทำ
หน้าที่ได้เสียก่อน.

แรกกลอดออกมาวันแรก ๆ ก็ทำไม่ได้คอก มันต้อง
หลายวันแหละ, แต่ที่วันไม่อาจจะกำหนดคอก, ไปสังเกตดู
เอาเองเถอะว่า   เด็กนั้นต้องโตพอที่จะรู้สึกทางเวทนา,
รู้สึกทางเวทนา จะกี่วัน หรือกี่เดือน หรือถึงปี หรืออะไรก็สุด
แท้,   เด็กนั้นต้องเติบโตพอที่จะมีความรู้สึกทางเวทนา
ว่าอรร้อย หรือไม่อรร้อย. เด็กเล็กๆ กลอดมาวันนั้น ยังไม่
รู้สึกว่าร้อยหรือไม่อรร้อยคอก,   วันที่ ๒ วันที่ ๓ ก็ยังไม่รู้,
ก็วันนั้นก็ไม่รู้ เหมือนกันแหละ;   แต่ถ้ากล่าวตามพระ
บาลีว่า   ต้องถึงวันที่มันสามารถจะรู้สึกทางเวทนา.

โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ทางปากนี้   กระทั่งว่ามันกินนม
แม่ แล้ววันแรก ๆ มันก็คงไม่เกี่ยวกับอรร้อยหรือไม่อรร้อยคอก,
มันดูคนแม่กินตามธรรมชาติเหมือนลูกหมาลูกแมว, มัน
ไม่รู้ว่าร้อยหรือไม่อรร้อย, จนกว่าเมื่อไรทารกนั้นมันสามารถ
จะแยกแยะเป็นความอรร้อยหรือเป็นความไม่อรร้อย   เพราะ
ความเจริญของระบบประสาท หรือสัมผัสต่างๆ มันรู้จักแยก
แยะว่าร้อยหรือไม่อรร้อย.

ทางตา มันก็รู้จักแยกแยะว่าสวยหรือไม่สวย. เขา
เอาพวงดอกไม้ พวงปลาตะเพียนอะไรมาแขวนให้ตึก ๆ มัน
นอนหงายดู. นึกคล้าย ๆ กับว่าจะเร่งให้ตึก ๆ มันรู้จัก
สัมผัสทางตาเร็วขึ้น, แล้วมันก็จะรู้ว่า สวยหรือไม่สวย
เร็วขึ้น

ทางหู ก็เหมือนกันแหละ ตึกแรกคลอออกมา มัน
ฟังเพลงที่เขากล่อมมันไม่รู้เรื่องตอก มันสักว่าเสียงเท่านั้น
แหละ; แต่ว่าต่อมาเมื่อมันโตขึ้น ๆ ก็วันก็เดือนก็ตาม
มันรู้ความไพเราะของเพลงที่เขากล่อม, เมื่อพอดีพอ
เหมาะกับประสาทหู มันก็รู้สึกไพเราะแล้วมันก็หลับ, หรือ
ถ้าอะอะตึงตึงมันก็ไม่หลับ. นี่มัน เริ่มรู้สึกเวทนา รู้สึก
เวทนา, อย่างนี้เรียกว่ารู้สึกเวทนา ว่าเสียงนั้นไพเราะหรือไม่
ไพเราะ, แม้มันจะไม่รู้จักเรียกว่าไพเราะหรือไม่ไพเราะ,
ไม่รู้จักพูดไม่รู้จักเรียก. แต่มันรู้สึกได้ ว่าอย่างนี้ไพเราะ
คือ ถูกพอดีกับประสาทหูแล้วก็สบาย.

ตา แล้วหู แล้วจมูก จมูกต่อมา, จมูกนี่คงจะช้า
หน่อย ก็จะมีเรื่องหอมหรือเหม็น มันคงจะนานหน่อย
กว่าตึก ๆ ทารกนอนเบาะนั้น มันจะรู้เรื่องหอมเรื่องเหม็น.

เมื่อไรรู้จักแยกเป็นหอมและเหม็น, ชอบที่หอมเกลียดที่เหม็น
มันก็รู้เวทนาแล้ว เรียกว่าเด็กมันรู้เวทนา.

แล้วก็สิ้น พุคแล้วว่ามันรู้ร่อยหรือไม่ร่อย.

ที่นี้ ผิวหนัง คือร่างกายอย่างนี้ นิ่มนวล อบอุ่น
อยู่ในหัวอกเมื่อนิ่มนวลอบอุ่นอย่างไร ที่แรกมันก็ไม่รู้
เพราะระบบประสาทมันยังไม่เจริญ, หลายวันหลายเดือนเข้า
มันก็เจริญจนรู้ว่าอย่างน้อบอุ่น อย่างน้มน้มนวล, อย่างน้
สบาย อย่างน้ชวนให้หลับได้ง่าย, อย่างน้หลับไม่ลง, อย่างน้
เป็นต้น.

ทั้งหมดนี้เรียกว่า เด็กมันเริ่มรู้จักสิ่งที่เรียกว่า
เวทนา. เวทนามันก็แยกได้เป็น ๒ อย่างสี : เวทนาที่
น่าพอใจ, กับเวทนาที่ไม่น่าพอใจ. เขาเรียกว่า เวทนา
ที่ชวนให้รัก ให้กำหนด ให้อินดี นี้ประเภทหนึ่ง, เวทนา
ที่ไม่ถูกกัน ไม่ถูกกับระบบประสาท ชวนให้โกรธ ชวนให้
เกลียด ชวนให้กลัว ชวนให้ต่อสู้ มันก็อีกพวกหนึ่ง. เรา
เรียกว่าเวทนา ๒ ชนิด สุขเวทนา, ทุกขเวทนา. แต่ถ้าจะ
เรียกให้ดีเรียกว่า เวทนาที่ให้เกิดความยินดี, เวทนาที่ให้
เกิดความยินร้าย นี้ความยินดียินร้ายมันได้เกิดขึ้นในความ

รู้สึกของทารกนั้นแล้ว, ก็อึกๆสามารถจะรู้สึกยินดี หรือ
รู้สึกยินร้าย ไปได้แล้ว.

คำที่มีความหมายว่ายินดียินร้ายนี้ ไม่ค่อยมีใครรู้
ก็คำดอก, แม้พวกพระเณรที่นี้เขาก็ไม่รู้ เขาไม่เคยได้ยิน.
ยินดี เขาเรียกว่า *อนุโรธะ*, *ยินร้าย* เขาเรียกว่า *วิโรธะ*,
ภาษาบาลีว่า *อนุโรธ* — *ความรู้สึกว่ายินดี*, *ยินร้าย* *วิโรธ*
ธะ ธ. ธง *มันมีอยู่ในบาลี*; แต่ไม่ค่อยเอามาพูดกัน, ไม่
ค่อยเอามาพูดกันให้ได้ยิน *วิโรธ อนุโรธ* หรือ *วิโรธ* —
ยินดี ยินร้าย.

นั่นแหละเราเริ่มมี; ทารก คำว่าเรานั้นหมายถึง
ทารก เริ่มมีความรู้สึกขนาดแยกออกจากกันได้เป็น
*อนุโรธะ*คือ*ยินดี*, และ*วิโรธะ*คือ*วิโรธ*, ไม่*ยินดี* *เอาละ*,
ที่นี้จะเกิดเรื่องละ.

พอเด็กเขาได้รับเวทนาชนิด*อนุโรธะ* คือ*ยินดี*
มันก็รู้สึกพอใจได้ *ยินดี* *ความยินดี*คือ*ความพอใจ*ได้, หรือ
ไม่*ยินดี* มันก็*ยินร้าย* คือ*โกรธ*ได้. เมื่อได้รับอารมณ์ทางตา
หู จมูก ลิ้น กาย อะไรก็ได้ ที่*นำยินดี* มันก็*รู้สึกยินดี*, *รู้สึก*
ยินดี *รู้สึกเป็นสุข* *รู้สึกพอใจ* เป็นเพียง*ความรู้สึกเท่านั้น*,

เป็นเพียงความรู้สึกเท่านั้น ไม่ใช่ตัวคนเป็นต้นเป็นก้อน
อะไร, เป็นเพียงความรู้สึกยินดีพอใจ พอใจ เช่นอรร้อย ใน
ความอรร้อย ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ.

แต่อย่าทำเล่นกับมันนะ ความรู้สึกเท่านั้นแหละ
มันก็ปรุงความรู้สึกต่อไปได้; ความรู้สึกยินดี อรร้อย
พอใจ นั้นแหละ มันปรุงให้เกิดความรู้สึกขึ้นมาอีกชั้นหนึ่ง
เรียกว่า กุ กุ, ภาษารธรรมคาท้องพูดว่า กุ กุ อรร้อย กุพอใจ กุ
ยินดี. ความรู้สึกว่า ตัวกู มันยังไม่เคยเกิดคอก จนกว่า
เมื่อไรมันมีเวทนา รู้สึกต่อเวทนาที่น่ารักน่าพอใจ เอรีตอรร้อย
พอใจ, เกิดความรู้สึกเอรีตอรร้อยพอใจ ที่เรียกว่าสุขเวทนาน^๕
แล้วมันก็จะเกิดความรู้สึกชั้นต่อไปว่า มันมี ตัวกู ผู้อรร้อย,
มันจะมีชั้นตอนบางตอนแทรกอยู่ก็ได้ ก็ว่ามันรู้สึกอรร้อย,
แล้วมันก็ อยากในความอรร้อย มันก็เกิดความรู้สึกว่า
ตัวกู ผู้อรร้อยขึ้นมา. มันสำคัญอยู่ ตรงที่มันเกิดความรู้สึก
ชนิดหนึ่งขึ้นมาว่า กุ ผู้ได้รับความอรร้อย หรือ กุกำลังอรร้อย
ที^๕ ในกรณีที่มันไม่อรร้อย มันเป็นทุกขเวทนา, มันเกิด กุ
กุไม่อรร้อยขึ้นมา, กุในทางลบ. ถ้าอรร้อยมันเป็น กุ ในทางบวก,
ถ้าไม่อรร้อย มันเป็น กุ ในทางลบ, แต่มันก็เป็น กุ ตัวกู
ด้วยกันทั้งนั้น.

ถ้าเรียกโดยบาลีก็เรียกว่า อตฺถา, อตฺถา. อตฺตวา-
 ทุปาทาน ได้เกิดขึ้นแล้ว เป็นจุดตั้งต้น คือความรู้สึก
 หมายถึง กู ว่า ตน, ว่า กู ว่า ตน นี้เกิดขึ้นแล้ว.
 นี้จุดสำคัญที่สุดของเรื่อง ถ้าอันนี้มีขึ้นในจิตใจของทารกแล้ว
 ก็เรียกว่า ทารกนั้นมันมีความรู้สึกว่า ตัวตน ตัวตนหรือตัวกู;
 พุทธธรรมต่างๆ ก็ว่า ตัวกู, พุทธอย่างสุภาพตามตัวหนังสือว่า
 ตัวตน. ความรู้สึกว่า ตน เกิดขึ้นแล้ว ตามคราวตามโอกาส
 ที่เขาได้เสวยเวทนา : สุขเวทนาจึงตัวกูอร่อย, ทุกขเวทนาจึง
 ตัวกูไม่อร่อย ก็เป็นตัวกูเป็นจุดศูนย์กลางขึ้นมา ในจิตใจของ
 เด็กแล้ว.

อันแหละจุดสำคัญ ที่มันจะขยายตัวออกไป มาก
 มายทีเดียว มีความรู้สึกว่าคุณได้แล้ว มันก็มีความรู้สึก
 ของกู ขึ้นมาได้. ความรู้สึกว่าคุณ คืออตฺตวา มีขึ้นมาแล้ว
 ความรู้สึกว่าคุณ อตฺตณียา ที่เป็นอตฺตณียา มันก็เกิด
 ขึ้นมาได้. ฉะนั้นเด็กก็เกิด ตัวกู, ตัวกูอร่อย อร่อยของคุณ.
 ทางตาเห็น ก็เหมือนกัน งาม สวย อร่อย ทางตาของคุณ, ทาง
 หูก็เหมือนกัน, ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย มันก็มีความรู้สึก
 เป็นตัวกู เป็นของคุณ กว้างออกไป, กว้างออกไป.

ที่^๕ เมื่อพอใจในสิ่งใด เป็นความอ้อยของกู
มันก็มีความต้องการ, ต้องการ ๆ ที่ไม่มีที่สิ้นสุด, มันเป็น
ความอ้อยที่ไม่มีที่สิ้นสุด : อิ่มแล้วเคี้ยวมันก็หิวอีก, อิ่ม
แล้วเคี้ยวมันก็หิวอีก, เพราะมันต้องการเป็นตัวกู เป็นของกู,
ตัวกูต้องการเป็นของกู.

ความโลภ โกรธ หลง เริ่มมีตั้งแต่ทารก.

ที่^๕ มีค่าที่นำหัวที่สุด ที่ในพระบาลี **พระพุทธเจ้า**
ท่านตรัสไว้ เด็กทารกนั้นมันไม่มีความรู้เรื่องความจริงอะไร
เลย : เมื่ออ้อยมันก็อยาก, เมื่อไม่อ้อยมันก็ไม่อยาก. มัน
ก็มีความคิดเรื่องกู เรื่องของกู ไปตามแบบของทารก เพราะ
มันไม่มีความรู้เรื่องอะไรเลย. ตรงนี้ท่านกล่าวว่า **ทารกนั้น**
มันไม่มีความรู้เรื่องเจโตวิมุตติ บัญญาวิมุตติ อันจะดับเสีย
ซึ่งความทุกข์ได้. นี้เอาเรื่องของผู้ใหญ่เต็มทีไปพูดว่า
ทารกนั้นไม่มีความรู้เรื่องเจโตวิมุตติ บัญญาวิมุตติ ซึ่งถ้ามี
แล้วจะดับความทุกข์เสียได้; ฉะนั้นเด็กทารกก็ปล่อยไป
ตามเรื่องสี, แล้วแต่จิตมันจะปรุงขึ้นไปเองตามธรรมชาติ
มันก็ปรุงเป็นตัวกู เป็นของกูยิ่งขึ้นไป ยิ่งขึ้นไป, มันอยาก

ในสิ่งใดด้วยความไม่รู้^{นี้} ก็เรียกว่า ความโลภมันได้เกิดขึ้นแล้ว เป็นครั้งแรก แม้จะตัวน้อยๆ ตามประสาเด็กทารกตัวน้อยๆ มันก็คือความโลภนั่นเอง. ^{นี้}เดี๋ยวนี้ทารกของเรา มันก็เกิดความโลภได้แล้ว.

ที่มันรู้จักอยากอย่าง^{นี้}ได้แล้ว ถ้าสมอยากมันก็อยากยิ่งๆ ^{นี้}ขึ้นไป, ^{นี้}อยากเรื่อยจนขึ้นเป็นนิสัยที่จะอยาก, เรียกว่ากิเลสเกิดแล้ว มีอนุสัยเกิดแล้ว มีความอยาก มีความโลภ แล้ว มีความเคยชินที่จะอยาก ที่จะโลภ.

เอ้า, ที่^{นี้}ในบางกรณี มันไม่เป็นไปตามที่เด็กทารกนั้นต้องการ มันก็โกรธสิ, เด็กก็โกรธเป็นแล้ว, เด็กโกรธเป็น เป็นกิเลสแห่งความโกรธแล้ว โกรธบ่อยๆ เข้ามาก็เป็นอนุสัยแห่งความโกรธ คือความเคยชินที่จะโกรธ.

ทารกของเราก็มีความโลภเป็น มีความโกรธเป็น แล้วมันก็ไม่รู้เรื่อง เจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อยู่ตลอดเวลา, มันก็โง่อยู่ตลอดเวลา มันก็หลงรักหลงโกรธ, หลงรักหลงโกรธ หลงมัวเมา ในเรื่องที่จะได้เป็นตัวกู เป็นของกู; ^{นี้}เรียกว่าโมหะ, โมหะ ลูกทารกของเราก็มีโมหะแล้ว.

ติเยว^๕ ทารก ของเรามีได้ทั้งโลกะ ทั้งโทสะ ทั้ง
 โมหะ, เต็บโตขึ้นมาๆ จนเป็นเด็กทารกชั้นโต เป็นเด็ก
 วย^๕รุ่น เป็นหนุ่มเป็นสาว อย่างเดียวกันเดียวกับที่ทารกแรกมี
 มันตั้งขึ้นมาอย่างไร ติเยว^๕ความคิดนั้นก็ยังเป็นอย่างนั้น,
 เว้นแต่มันเข้มขันรุนแรง รุนแรงขึ้นทุกที. เด็กทารกก็มี
 น้อยๆ ไปตามเด็กทารก เด็กวัย^๕รุ่นก็มีมากไปตามเด็กวัย^๕รุ่น,
 คนหนุ่มคนสาวก็มีมากไปตามคนหนุ่มคนสาว, โตเต็มที่เป็น
 ผู้ใหญ่ก็มีมากไปตามอำนาจของความโตใหญ่.

นี้ความโลภ ความโกรธ ความหลง มาจากตัวกู
 ที่เกิดขึ้นในครั้งแรก, เป็นครั้งแรกในจิตใจของทารกนั้น.
 เมื่อมันได้อร่อย มันเกิดความโลภ, แล้วมันก็เกิดความรู้สึก
 ว่ากูอร่อย อร่อยของกู; นี้ก็คือตน หรือตัวตน หรือตัวกู
 มันได้เกิดขึ้นแล้ว. นั่นแหละจุดตั้งต้นก็ได้, หรือจะเรียก
 ว่าจุดศูนย์กลางก็ได้, จุดตั้งต้นก็ได้ มันได้เกิดขึ้นแล้ว
 อย่างแน่นแฟ้นแล้ว. ฉะนั้นทารกนั้นหรือ ชีวิตนั้น มันก็
 มีความเียงว่าตัวกู ว่าของกู นั่นแหละ เป็นจุดศูนย์กลาง
 สำหรับจะเกิดความโลภ ความโกรธ ความหลง ยิ่งขึ้นไปๆ
 ยิ่งขึ้นไปๆ รุนแรงขึ้นไป จนเป็นหนุ่มเป็นสาว เป็นติเยว^๕
 แหละ.

จิตที่ยังโง่. นี้เรียกว่ามีตัวตน แล้วก็มีความรู้สึกว่าของตน หรือเกี่ยวข้องกับตน มันก็ต้องเห็นแก่ตน ที่เรียกว่าเห็นแก่ตัว.

ความรู้สึกว่า ตัว นั้น คือคำว่า ego, ego ว่าตัว egoism ว่าความมีตัว. เราจะอ่านพบในหนังสือภาษาอังกฤษ บ่อยและ egoism. ถ้าว่าเป็นภาษาธรรมดาก็ใช้คำว่า self, self คือตัว. ถ้าภาษาโบราณ ซึ่งมาจากภาษากรีก ภาษาอะไรก่อนโน้นเขาว่า ego, egoism ความรู้สึกว่ามีตัว. ถ้าเป็นภาษาธรรมดาก็เรียกว่า self, ถ้ามันเห็นแก่ตัวเขาก็เรียกว่า selfish selfish เกี่ยวกับตัว เกี่ยวกับของตัว, ถ้าเป็นภาวะขั้นมาก็เรียกว่า selfishness selfishness. นี้คือความเห็นแก่ตัว มันก็เกิดโลภะ โทสะ โมหะ ได้เต็ม ถ้าตรงกันข้าม เขาเรียกว่า selfless selfless คือไม่มีตัว selflessness ความไม่มีตัว อย่างนี้ไม่เกิด, ไม่เกิดโลภะ โทสะ โมหะ.

ฉะนั้นเขาจึงชอบความไม่เห็นแก่ตัวกันทั้งนั้นและ selflessness ไม่เห็นแก่ตัว, selfishness ความเห็นแก่ตัว เขาเกลียดกันทั้งโลกเลย. เธอจงรู้จักมันไว้ว่า มันเป็นความรู้สึกนึกคิดที่เลวร้าย มาจากความไม่รู้ว่าจะอะไรเป็น

อะไร ซึ่งเรียกว่า อวิชชา. อวิชชา เป็นจุดตั้งต้นของ
 เรื่องเลวร้ายทั้งหลาย ก็อวิชชา, ความไม่รู้ว่าจะอะไรเป็น
 อะไร ซึ่งมันมีตามธรรมชาติ, ตามธรรมชาติมันก็มีอวิชชา
 ตามธรรมชาติ.

เด็กทารกคนนั้นไม่มีความรู้เรื่องเจโตวิมุตติ บัญญา-
 วิมุตติ ก็มันมีอวิชชา จะเรียกว่ารู้ผิดก็ได้ จะเรียกว่าไม่รู้
 ก็ได้ เพราะมันมีผลเท่ากัน. เด็กนั้นรู้ผิด หรือเด็กไม่รู้
 เลย มันก็มีผลเท่ากัน คือมันปราศจากความรู้ จิตมันจึง
 คิดไปในทางผิดๆ จนรู้สึกว่ามีตัวกู กรณมีตัวกูแล้วก็มี
 ของกู; พอมีของกูก็เห็นแก่กู, เห็นแก่ตัว, เห็นแก่ตัว,
 แล้วเกิดโลภะ โทสะ โมหะ.

นี่ไม่ต้องคำนวณนะ จึงเรียกว่าเป็นวิทยาศาสตร์
 แม้ว่าจะไม่ใช่วัตถุเหมือนก้อนหินดินทรายก็จริง จะเอามาใส่
 ฝ่ามือดูเล่นไม่ได้ก็จริง; แต่ว่ามันก็เป็นสิ่งที่รู้สึกได้ รู้สึก
 ได้ด้วยจิต, รู้สึกได้ด้วยตาจิต ไม่ต้องคำนวณ. และยังมีอยู่
 ในจิตใจของเราแล้ว เราก็รู้สึกได้ตั้งแต่เกิดเวทนา; เมื่อไร
 เกิดเวทนาแล้วก็ดู จะเกิดตัณหา เกิดอุปาทาน เกิด
 ภพ เกิดชาติ เกิดเป็นตัวกู แล้วก็มีทุกข์. นี้พุทธ-

ศาสนาแท้ๆ หัวใจพุทธศาสนาแท้ๆ มันเป็นอย่างนี้ แล้วมีรูปแบบที่จะต้องศึกษากันอย่างวิทยาศาสตร์, อย่าศึกษากันในรูปแบบของ philosophy เลย.

พวกฝรั่งเขานิยมหลัก philosophy เขาจัดให้พุทธศาสนาเป็น philosophy, แล้วเขาเรียนพุทธศาสนาอย่าง philosophy, แล้วเขาเรียนจนตายก็ชาติๆ ก็ไม่มีทางที่จะรู้พุทธศาสนา เพราะว่าพุทธศาสนาไม่ใช่ philosophy แต่เป็นวิทยาศาสตร์.

ฉะนั้นเราเป็นชาวพุทธทั้งที่ เราก็คงรู้จักของของเราให้ดี ของของชาวพุทธนี้ให้ดี ก็รู้อย่างนี้, รู้อย่างที่จิตสัมผัสลงไปทีสิ่งนั้นๆ โดยประจักษ์. นี่เรียกว่ารู้อันจริง รู้อย่างที่ประจักษ์ เป็นญาณ เป็นญาณทัสสนะ ที่ไม่ต้องคำนวณ, ไม่ใช่ความคิดเห็นที่ต้องคำนวณ หรือ philosophy แต่เป็นความรู้โดยประจักษ์ ที่ไม่ต้องคำนวณอีกแล้ว. เห็นชัดอยู่แล้ว รู้สึกด้วยจิตอยู่แล้ว นั่นแหละคือว่าเห็น เห็นคือรู้สึกด้วยจิต ไม่ต้องมีการคำนวณ.

นี่ให้ถือหลักอย่างนี้ไว้เถิด จะเป็นหลักที่มั่นคง เป็นความรู้ที่มั่นคงที่สุด สำหรับจะรู้พระพุทธศาสนา และ

รู้ต่อๆไปจนถึงที่สุด. จึงขอร้องหลายครั้งหลายหนว่า เธอ
ทั้งหลายจงฟังให้ดี ฟังให้เข้าใจ มันเป็นเรื่องต้นของการที่
จะรู้พุทธศาสนา.

เงื่อนต้นของการรู้พุทธศาสนา.

เรื่องนี้เขาเรียกว่าเรื่องปฏิจาสุมุปาบท ได้สัมผัส
เป็นเวทนา แล้วก็เกิดคันหา คือความอยาก, แล้วรู้สึกว่
กผู้อยาก แล้วยึดถือด้วยอุปาทาน ว่ามีตัวกู มีของกู เกิดภพ
เกิดชาติเป็น ตัวกู—ของกู เต็มอยู่ในจิตใจ, นี้เรียกว่า
ปฏิจาสุมุปาบทหรืออิทัปปัจจยตา เป็นจุดตั้งต้นของ
พระพุทธานุสาสนา ซึ่งพระพุทธานุสาสนาได้ตรัสไว้เอง.

บางเวลาพระพุทธานุสาสนาเอามาท่อง เอามาว่าเล่น
เหมือนกับเด็กท่องสูตรคูณ ฟังแล้วมันน่าหัว หรือมันไม่
น่าเชื่อ พระพุทธานุสาสนายังท่องสูตรคูณ, ครูบาอาจารย์คนไหน
บ้างท่องสูตรคูณ คนอวดดี ไม่เคยท่อง. แต่พระพุทธานุ
สาสนารู้เป็นพระพุทธานุสาสนาแล้ว ท่านยังเอาสูตรคูณมาท่อง
คือเรื่องนี้ เรื่องที่กำลังพูดนี้ ท่านจะท่องขึ้นมาตามสูตร : ตา
หู จมูก ลิ้น กาย ใจ. สูตรที่ ๑ เรื่องตา : จกขุณฺณ ปฏิจ

รูปเจ อูปบุขติ วิณญานํ ตินฺณํ ฐมฺมานํ สงฺกฺติ ผสฺโส
 ผสฺสปจฺจยา เวทนา เวทนาปจฺจยา ตณฺหา ตณฺหาปจฺจยา
 อูปาทานํ อูปาทานปจฺจยา ภโว ภวปจฺจยา ชาติ ชาติปจฺจยา
 ขรามรณํโสภปริเทวทฺทุกฺขโทมนสฺสุปายาสา สมฺภวนฺติ เอวเม
 ตสฺส เภวลสฺส ทฺทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมฺภูโย โหติ.

นี่เรื่องตา : ตา ถึงเข้ากับรูป เกิดการเห็นทาง

ตา : ๓ อย่างนี้ถึงกันเข้าเรียกว่า ผัสสะ, เพราะมีผัสสะจึง
 มีเวทนา, เพราะมีเวทนาจึงมีตณฺหา, เพราะมีตณฺหาจึงมี
 อูปาทาน, เพราะมีอูปาทานจึงมีภพ, เพราะมีภพจึงมีชาติ,
 เพราะมีชาติจึงมีความหมายแห่งชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ
 ทฺทุกฺข โทมนัส อูปายาส ทฺทุกฺขทั้งหลายทั้งปวง เอว เม ตสฺส
 เภวลสฺส ทฺทุกฺขกฺขนฺธสฺส — ทฺทุกฺขทั้งหลายทั้งปวงเกิดขึ้นอย่างนี้.
 แล้วก็ท่องเที่ยวในแผนกหู จมูก ลิ้น กาย ใจ เรื่อยๆ ไป.

ท่านท่องเที่ยวอยู่องค์เดียว เมื่อท่านประทับนั่งอยู่องค์
 เดียว คิดว่าไม่มีใคร ท่านก็ท่องเที่ยวขึ้น ตามความพอพระทัย
 ของท่าน, เป็นพระพุทธเจ้าแล้วยังท่องเที่ยวสุตรคุณ สุตรคุณ
 แบบของท่าน. เพราะฉะนั้นอย่าได้ประมาทเลย กฎเกณฑ์
 ต่างๆ ของธรรมะนั้น เอมาท่องๆ กันไว้เถอะดี.

เอ้า, เล่าให้จบว่า พระพุทธเจ้าท่านท่องสูตรคุณ
 กถานอยู่องค์เดียวอย่างนั้น. ^๕ ทนมีภิกษุของค้หนึ่งแอบมา
 ข้างหลัง มาแอบฟังอยู่เมื่อไรก็^๕ไม่รู้. ท่านเหลียวไปเห็นเข้าว่า
 เอ้า, นี่เธออยู่นี่ดีแล้ว จงจำเอาไป, จงเรียนเอาไป ^๕นี่เป็น
 อาทิพรหมจรรย์ ให้เอาไปศึกษาเล่าเรียน.

นี่มันเรื่องเดียวกับที่เรากำลังพูด; เพราะมีเวทนา
 เมื่อทารกเขามีเวทนา รู้ต่อเวทนาแล้ว เขาก็มีตัณหา คือ
 ความอยาก ตามอำนาจของเวทนานั้น, เกิดรู้สึกตัวผู้อยาก
 อยากได้มาเป็นของกู, ^๕นี้เรียกว่าอุปาทาน. มีอุปาทานแล้ว
 มีภพมีชาติ คือมีตัวกูที่เต็มที ที่มันทำงานของมันอยู่, แล้ว
 มันก็มีความทุกข์เกิดขึ้น ตามสมควรแก่เรื่องของมัน.

นี่หัวใจพุทธศาสนา คือเรื่อง^๕นี้ คือเรื่อง^๕ที่ความ
 ทุกข์เกิดขึ้นมาได้อย่างไร. สรุปว่า ความทุกข์มาจาก
 กิเลส, กิเลสก็มาจากตัวตน ความคิดยึดถือว่าตัวตน ว่า
 ตัวกู—ของกู มันมาจากความโง่เมื่อมีผัสสะเมื่อมีเวทนา.

เข้าใจว่า ต่อไปทุกคนคงจะรู้จักเวทนาดีขึ้น แล้วก็
 ระวังเวทนา อย่าให้ปรุ่งเป็นตัวกู—ของกู, มันจะเกิดกิเลส
 ตัณหา มันเร็วเป็นสายฟ้าแลบ, ควบคุมยาก ควบคุมไม่ทัน.

ฉะนั้นเราจะต้องศึกษาให้เข้าใจแจ่มแจ้งเป็นพื้นฐานอยู่ตลอดเวลา มันจะบ่มกันได้.

มีสติปัญญามาใช้ทันผัสสะ

จะหยุดกระแสทุกข์ได้.

เอ้า, ขอฟุดเสียเลยว่า ถ้าเรามีสติพอ เคี้ยวข้าวเรา
โตแล้วนี่ เราไม่ใช้ทารกอมมือนี่ โตขนาดนี้แล้ว เรายัง
มันเกิดอย่างไร, แล้วตัวกู—ของกูเกิดอย่างไร, กิเลสเกิด
อย่างไร, ความทุกข์เกิดอย่างไร, เราจะหยุดกระแสอันนี้
ซึ่งเร็วเหมือนฟ้าแลบได้อย่างไร ก็เพราะมีสติและปัญญา.
เราเรียนธรรมะ เรียนพุทธศาสนาอย่างเดียวนั้นพอ; เรา
ต้องฝึกสติด้วย ฝึกสติกด้วย เพื่อจะเอาปัญญา เอาความรู้
มาทันแก่เวลาผัสสะ, ผัสสะมีผลขึ้นมาแล้ว ปัญญาโดย
สติ, โอ้ อย่างนี้ๆ อย่างนี้เอง อย่างนี้ แล้วก็ไม่ได้หลงรัก ไม่
หลงรัก ไม่หลงยินดีที่น่ายินดี, ไม่หลงยินร้ายที่น่ายินร้าย,
ก็ไม่เกิดความยินดียินร้าย ก็อยู่เหนือความทุกข์ คือควบคุม
ความทุกข์ได้; เพราะมีสติเร็วเหมือนฟ้าแลบเหมือนกัน
เหมือนสายฟ้าแลบเหมือนกัน.

เอาบัญญัติมา รู้ว่า โอ, มันอย่างนั้น, มันอย่างนี้
 เท่านั้นนี่ หรืออย่างที่เรียกว่า ปฏิจสุมุปาทอย่างไร
 นั่นแหละ, นั่นแหละคืออย่างนั้นแหละ เรียกว่า ตถาตา
 ตถาตา มันอย่างนั้น ความเป็นอย่างนั้น, ไม่ผิดไปจาก
 ความเป็นอย่างนั้น คือการที่มันเกิดกิเลสและเกิดทุกข์ขึ้น
 มาได้อย่างนี้ เรียกว่าตถาตา — ความเป็นเช่นนั้น.

เรามาสรุปสั้น ๆ ว่า ถ้า ร้อย สวยงาม หอมหวาน
 นิ่มนวล ก็อย่างนั้นแหละ, ถ้าไม่ร้อย ไม่สวยงาม
 ไม่หอมหวานไม่นิ่มนวล ก็อย่างนั้นแหละ อย่างนั้น ไว้ก่อน
 เถอะ มันจะหยุดกระแสของกิเลส. ฉะนั้นทุกคน ถือ
 คาตา อย่างนั้น ไว้ให้ดีๆ, อย่างนั้นเอง เท่านั้นเองไว้.
 ตถตา เป็นภาษาบาลี, เป็นภาษาไทยว่า เท่านั้นแหละ, เช่น
 นั้นแหละ, เช่นนั้นเองแหละ. ถ้าชอบบาลีก็ว่า ตถาตา,
 ตถาตา ๆ ตถาตา ๆ, เท่านั้นแหละ เช่นนั้นแหละ อย่างนั้นแหละ.

นี่เมื่อตา หรือหู จมูก ลิ้น กาย มันไปร่อยอะไรเข้า
 ก็เช่นนั้นเองให้ทันเวลา, หรือถ้าไม่ร่อยเกลียดชังอะไร
 เข้า ก็เช่นนั้นเองแหละ ให้ทันเวลา. ฉะนั้น ความรัก
 ก็หยุดไป, ความโกรธก็จะหยุดไป, ความเกลียดก็

หยุดไป. ความกลัวก็จะหยุดไป, ความอิจฉาริษยาก็จะหยุดไป, ความอาฆาตมาดร้ายก็จะหยุดไป, ความวิตกกังวลอาลัยอาวรณ์ก็จะหยุดไป ด้วยคำว่า เช่นนั้นเอง, เช่นนั้นเอง, เท่านั้นเอง, เท่านั้นเอง, เท่านั้นเอง.

นี่กล่าววกกลับกว่า หัวใจพระพุทธศาสนามีเท่านั้น มีเท่านั้น ตามที่พระพุทธเจ้าท่านตรัสไว้ว่า นี่คืออาทิพรหมจรรย์ มันมีเท่านั้น. แต่ว่าคำอธิบายปลีกย่อยมีอีกมากมายแหละ, มีอีกมากมายแหละ พูดตั้งบ่ก็ไม่จบแหละ แต่หัวใจมันมีเท่านั้น พระไตรปิฎก ๔๕ เล่ม เล่มละ ๕๐๐—๖๐๐ หน้า มีใจความว่า เท่านั้นเอง เช่นนั้นเอง ก็มันเกิดกิเลส เกิดท้าวตน เกิดกิเลสอย่างนี้ ๆ มีเท่านั้น. ถ้าสติมีพอ ปัญญา มีพอ สติเอามาทันเวลา มันก็ไม่เกิดความรู้สึกลง ๆ ว่าตัวกู—ว่าของกู ว่าโลภะ โทสะ โมหะ อะไร.

นี่พูดหมดแล้วนะ แต่คุณจะฟังถูกหรือไม่ จำได้หรือไม่ หรือเอาไปสับสนกันหมด ผิดลำดับหมด ก็ไม่เข้าใจก็ได้.

ที่แรกเราพูดว่า ปัญหามันเกิดมาจากความเห็นแก่ตัว.

ความเห็นแก่ตัว ให้เกิดโลภะ โทสะ โมหะ และกรรม, การกระทำกรรมต่างๆ โลกจึงเดือดร้อนกันทุกคน เราก็คือเดือดร้อน เพื่อนของเราก็คือเดือดร้อน นั่นปัญหาเฉพาะหน้า.

ที่^๕ต้นตอแห่งปัญหา ความเห็นแก่ตัวนี้ มันเกิดขึ้นมาจากความรู้สึกโง่เขลา ว่ามีตัว มีของตัว เพราะมันโง่เมื่อมีเวทนา. เวทนามันเกิดขึ้นตามธรรมชาติ ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เกิดแก่ทารกที่ไม่รู้อะไร ไม่คิดนึกอะไร นั่นไม่มี ไม่มีปัญหา มันเกิดไม่ได้. แต่เมื่อทารกนั้นมันโตพอที่จะรู้ว่าอร่อยหรือไม่อร่อย เป็นต้นแล้ว มันเกิดได้, แล้วมันก็เกิดแรงขึ้นๆเมื่อเป็นเตี้ยयरุ่น เมื่อเป็นคนหนุ่มสาว เป็นคนโตเต็มที มันก็แรงขึ้นๆ จนเป็นเรื่องขนาดทำลายโลกกันก็ได้. ถ้าใครมันมีอำนาจวาสนา มันเกิดความบ้าอย่าง^๕นั้นขึ้นมา มันทำลายโลก ทำให้โลกวิनाศก็ได้ ไม่ใช่เรื่องเล็กน้อย; เพราะฉะนั้นมันคุ้มค่าที่จะจำเอาไว้ จะศึกษาให้เข้าใจเอาไว้ แล้วประพฤติให้ได้. ^๕นี้เรียกว่า ปัญหา มันตั้งต้นมาจากความโง่ เพราะไม่มีความรู้เมื่อเกี่ยวข้องกับเวทนา ธรรมชาติมันเป็นอย่าง^๕นี้.

ที่มัน จะควบคุมได้ ก็เพราะมีสติให้ทันแก่เวลา
 เมื่อมีเวลา หรือมีผัสสะก็ยิ่งดี. นี้เราก็ฝึกสมาธิกันสิ, ที่ว่า
 ให้ฝึกสมาธิ ฝึกกรรมฐานนั้น ก็คือฝึกให้มีสติ ฝึกให้มีสติ
 สมบูรณ์ที่สุด รวดเร็วที่สุด. ฉะนั้น นอกจากรู้พุทธศาสน-
 ธรรม นี้แล้ว ยังจะต้องฝึกสมาธิ ให้มีสติมากพอ รวด
 เร็วด้วย. ฉะนั้นการฝึกสมาธิจึงจำเป็น.

ขอให้เธอทุกคนมองเห็น และรู้สึกว่าเป็น ที่
 จะต้องฝึกสมาธิ คือ ฝึกให้มีสติมากพอ รวดเร็ว เหมือน
 สายฟ้าแลบ, มาให้ทันในขณะของเวทนา ที่มันปรุ่งแทงกัน
 อย่างรวดเร็วเหมือนกับสายฟ้าแลบเหมือนกัน, แล้วมันแก้
 กันได้ ด้วยสายฟ้าแลบต่อสายฟ้าแลบ. ฝ่ายหนึ่งเป็นความ
 รู้แจ้ง, อีกฝ่ายหนึ่งเป็นความโง่. เราฝึกความรู้แจ้ง ปัญญา
 และสติ นี้ให้พอ ให้เร็วพอ ให้มากพอ เมื่อกระทบอารมณ์
 ใดๆ จมูก ลิ้น กาย ใจ ไตๆ ก็ตาม, สติมาทัน เอาปัญญามา
 ตัน มันก็ควบคุมไว้ได้, มันไม่เกิดตัวกู ไม่เกิดของกู ชนิด
 ที่เป็นกิเลส เฉพาะกรณีๆ ทุกๆ กรณี เรื่องมีเท่านั้น.

สรุปความให้สั้นที่สุด ช่วยความจำของตัวเองไว้
 ให้ดีด้วยกันทุกๆ คนสิ :—

ความทุกข์ยากลำบากในโลก เกิดมาจากกิเลส, ประโยคแรก ความทุกข์ยากลำบากทั้งหลายในโลกนี้ เกิดมาจากกิเลส คือ โลภะ โทสะ โมหะ.

ที่นี้ประโยคที่ ๒ ว่า กิเลสเกิดมาจากความรู้สึกรู้เห็นแก่ตัว, กิเลสเกิดมาจากความรู้สึกรู้เห็นแก่ตัว.

ความรู้สึกรู้เห็นแก่ตัวเกิดมาจากความรู้สึกรู้ว่ามีตัวหรือมีของตัว.

ที่นี้ ความรู้สึกรู้ว่ามีตัว หรือของตัวนั้น เกิดมาจากความโง่เมื่อผัสสะ, เมื่อผัสสะหรือเมื่อเวทนา มันไม่มีความรู้ มันมีแต่ความโง่ คืออวิชา. ความโง่เมื่อผัสสะเมื่อเวทนา นั้นมันปรุงให้เกิดความรู้สึกชนิดที่รู้สึกรู้ว่ามีตัวมีของตัว คือมีตัวกู มีของกู, แต่มันมีหลายชั้นตอน เป็นเวทนา เป็นคันหา เป็นอะไรมา กว่าจะมีอุปาทานว่าตนว่าของตัว.

ความรู้สึกรู้ว่าตัวกูหรือของกู มาจากความโง่ในขณะแห่งผัสสะหรือเวทนา.

ที่นี้ เพื่อไม่ให้โง่ ในขณะแห่งผัสสะหรือเวทนา เราต้องฝึกสติและปัญญา; ปัญญา คือรู้ ๆ รู้ ความรู้ อย่าง

ที่วามานั้, แล้วสติคือเครื่องขนส่งที่เร็วที่สุด ขนเอาปัญญา
 ความรู้มาทันขณะผัสสะ และเวทนา เหมือนกับสายฟ้าแลบ.
 สติ ระลึกได้ แล่นเร็วเหมือนสายฟ้าแลบ เอาปัญญามาใน
 ขณะที่มีสัมผัส หรือมีเวทนา ถ้าอย่างนั้นแล้วความโง่เกิดไม่
 ได้; เมื่อความโง่เกิดไม่ได้ก็ไม่มีความรู้สึกว่าตัวกู ว่าของกู
 มันก็ปลอดภัย เรื่องมันก็ไม่มี ไม่มีเรื่อง. เรื่องก็ไม่มี ความ
 เลวร้ายอะไร มันมีแต่สติปัญญา รู้ว่าในกรณีนี้ควรจะทำ
 อย่างไร. ในกรณีแห่งรูปที่เรากำลังเห็นอยู่นี้ เราควรจะ
 ทำอย่างไร ก็รู้ แล้วก็ทำถูกต้อง แล้วก็ไม่มี ความทุกข์.

ในกรณีแห่งเสียงที่เราได้ยินอยู่นี้ ควรทำอย่างไร
 เราก็กทำไปอย่างถูกต้อง แล้วก็ไม่มี ความทุกข์.

ในกรณีแห่งกลิ่นที่เราได้รับอยู่นี้ ควรทำอย่างไร
 ก็ทำอย่างถูกต้อง ไม่มี ความทุกข์.

ในกรณีแห่งรสทางปากที่เราได้รับรสนี้ เรา
 ควรทำอย่างไร ก็ทำถูกต้อง ไม่มี ความทุกข์.

ในกรณีแห่งสัมผัสทางผิวหนัง ซึ่งแรงร้ายมาก
 สัมผัสทางผิวหนัง โดยเฉพาะเรื่องเพศ ก็ทำถูกต้อง ไม่ผิด
 พลาด ไม่มี ความทุกข์.

ที่^๕ สิ่ง^๕ ที่^๕ จิต^๕ มัน^๕ จะ^๕ กิด^๕ ขึ้น^๕ มา^๕ เอง^๕ ปรุ^๕ ง^๕ ขึ้น^๕ มา^๕ ใน^๕ ภาย^๕ ใน^๕ จิต^๕ ก็^๕ ได้^๕ , ก็^๕ มี^๕ ความ^๕ ถูก^๕ ต้อง^๕ ไม่^๕ ผิด^๕ พลาด^๕ เพราะ^๕ อำ^๕ นา^๕ จ^๕ ของ^๕ สติ^๕ นั้น^๕ แห^๕ ละ^๕ .

อยู่^๕ อย่าง^๕ นี้^๕ ไม่^๕ มี^๕ ความ^๕ ทุก^๕ ข^๕ , เป็น^๕ อยู่^๕ อย่าง^๕ นี้^๕ ไม่^๕ มี^๕ ความ^๕ ทุก^๕ ข^๕ เป็น^๕ ชี^๕ วิ^๕ ต^๕ ของ^๕ พระ^๕ อริ^๕ ย^๕ เจ้า^๕ .

นั้น^๕ แห^๕ ละ^๕ คือ^๕ ธรรม^๕ แห^๕ ง^๕ พระ^๕ พุ^๕ ท^๕ ศา^๕ สนา^๕ . คุ^๕ ย^๕ โท^๕ สัก^๕ หน^๕ อย^๕ ว่า^๕ ไม่^๕ เหม^๕ ือ^๕ น^๕ กับ^๕ ศา^๕ สนา^๕ ไหน^๕ หรือ^๕ ไม่^๕ มี^๕ ใน^๕ ศา^๕ สนา^๕ ไหน^๕ นอก^๕ จาก^๕ ใน^๕ พุ^๕ ท^๕ ศา^๕ สนา^๕ .

เอา^๕ ละ^๕ , เป็น^๕ อัน^๕ ว่า^๕ เรา^๕ พุ^๕ ต^๕ กัน^๕ หมด^๕ เลย^๕ หมด^๕ และ^๕ เพียง^๕ พอ^๕ ที่^๕ จะ^๕ เอา^๕ ไป^๕ เรียน^๕ เอา^๕ ไป^๕ ศึก^๕ ษา^๕ เอา^๕ ไป^๕ ปฏิ^๕ บั^๕ ต^๕ คือ^๕ ไม่^๕ มาก^๕ เกิน^๕ ไป^๕ ไม่^๕ เหม^๕ ือ^๕ วิ^๕ สัย^๕ ไม่^๕ มาก^๕ เกิน^๕ ไป^๕ แล^๕ ้ว^๕ ก็^๕ พอ^๕ ที่^๕ จะ^๕ แก^๕ ั^๕ บั^๕ ญ^๕ หา^๕ ต่าง^๕ ๆ^๕ ของ^๕ เรา^๕ ได้^๕ จน^๕ ถึง^๕ กับ^๕ ว่า^๕ ธรรม^๕ มา^๕ เป็น^๕ คຸ^๕ ชี^๕ วิ^๕ ต^๕ ของ^๕ เรา^๕ ได้^๕ จั^๕ ร^๕ ัง^๕ , เป็น^๕ คຸ^๕ ชี^๕ วิ^๕ ต^๕ ที่^๕ จะ^๕ คุ้ม^๕ คร^๕ อง^๕ ไม่^๕ ให้^๕ เรา^๕ มี^๕ ความ^๕ ทุก^๕ ข^๕ เลย^๕ . นี้^๕ แห^๕ ละ^๕ เขา^๕ เรียก^๕ ว่า^๕ ไม่^๕ เส^๕ ย^๕ ที่^๕ ที่^๕ ได้^๕ กิด^๕ มา^๕ เป็น^๕ ม^๕ นุ^๕ ษ^๕ ย์^๕ และ^๕ พบ^๕ พระ^๕ พุ^๕ ท^๕ ศา^๕ สนา^๕ .

เธอ^๕ ทั^๕ ง^๕ หลา^๕ ย^๕ เล^๕ ือ^๕ ก^๕ เอา^๕ ถูก^๕ ต้อง^๕ แล^๕ ้ว^๕ ที่^๕ เล^๕ ือ^๕ ก^๕ เอา^๕ วิ^๕ ษา^๕ พุ^๕ ท^๕ ศา^๕ สนา^๕ เป็น^๕ วิ^๕ ษา^๕ เล^๕ ือ^๕ ก^๕ สำ^๕ ห^๕ รั^๕ บ^๕ หลั^๕ ก^๕ สຸ^๕ ต^๕ ร^๕ ที่^๕ สม^๕ บຸ^๕ ร^๕ ณ^๕ ใน^๕ ช^๕ น^๕ เรียน^๕ ของ^๕ เธอ^๕ . ที่^๕ นี้^๕ ก็^๕ คຸ^๕ ำ^๕ น^๕ ว^๕ ณ^๕ คุ^๕ เา^๕ เอง^๕ สิ^๕ ว่า^๕ มัน^๕ พอ^๕ ไหม^๕ ?

มันคุ้มค่าไหม? มันถูกต้องไหม? มันจะไม่ใช่ว่ามีประโยชน์
 เพื่อการเล่าเรียนให้เสร็จไปๆไม่ใช่, มันจะมีประโยชน์ตลอด
 ชีวิต ตลอดชีวิต. พวกที่ไม่เลือกเอาวิชาสำหรับเรียน
 นั้นแหละ เห็นว่าเป็นผู้ที่ขาดอะไรเอาหลายๆแหละ, จะไม่
 ใ้เอาหลายๆแหละ. ในชีวิตอนาคต เขาจะไม่มีความรู้ชนิด
 ที่จะคุ้มครองไม่ให้ความทุกข์, เขามีชีวิตอื่นเป็น
 วัฏฏสงสารอยู่เรื่อยไป; แต่ว่าเราจะมีชีวิตเย็น เป็น
 พระนิพพานอยู่เรื่อยไป.

นิพพาน กับ วัฏฏสงสาร นั้นมันตรงกันข้าม
 วัฏฏสงสาร ก็เหมือนกับอยู่ในน้ำร้อนที่เดือดพลุ่ง, นิพพาน
 ก็อยู่ในความเย็นที่ไม่มีความร้อนเลย. เราจะได้ชีวิตเย็น
 คือนิพพาน เพราะมีธรรมะนี้เป็นคู่ชีวิต อย่างที่กล่าวแล้ว.

ขอให้การมาของเธอทั้งหลาย ที่ได้มาในที่นี้ ได้รับ
 ประโยชน์สมควรตามความมุ่งหมาย มุ่งหมายมาว่าจะได้รับธรรมะ
 ที่เพียงพอ ก็ขอให้ได้รับอย่างเพียงพอ ให้ได้ผลเกินค่า เกิน
 ชาติ และเกินค่า ไม่ใช่เพียงแต่ว่าคุ้มค่า, ให้มันเกินค่า
 เกินค่า เกินที่ลงทุน, เกินลงทุน นั้นเขาเรียกว่าได้กำไรมาก
 เกินค่า เกินหลายเท่า หลายสิบเท่า หลายร้อยเท่า เพราะ
 ว่าไม่มีอะไรดีกว่านี้.

ความรู้เหล่านี้เป็นส่วนของปัญญา แล้วเธอ
 ยืนยันฝึกสมาธิ ซึ่งเป็นส่วนของสติ สติเหมือนกับ
 พาหนะขนส่งอันรวดเร็ว จะสามารถขนเอาปัญญาไป
 ทันเวลาอันรวดเร็วของผัสสะ ของเวทนา ซึ่งมันรวดเร็ว
 เหมือนกับสายฟ้าแลบ ถ้าเราฝึกสติไม่พอ มันไม่มีความเร็ว
 แบบสายฟ้าแลบ ปัญญามันก็จะไม่ช่วยอะไรได้ ปัญญาจะช่วย
 แก่ปัญหาได้ก็ด้วยสติพาไปทันเวลา ในกรณีที่มีมันเกิดอะไรขึ้น
 ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ; นี่เรื่อง
 มันมีเท่านั้น ฉะนั้น เราจึงต้องมีทั้งสติและปัญญา; ความ
 รู้นี้เป็นปัญญา ฝึกจิตใจให้มีสติรวดเร็ว ว่องไวนั้นมันเป็นเรื่อง
 ของสติ ผู้ขนส่งปัญญา ไปใช้ให้ทันแก่เวลา ซึ่งเร็วเหมือน
 กับสายฟ้าแลบ.

เรื่องที่จะพูดวันนี้ก็สมบูรณ์ที่สุดแล้ว แต่ว่ามันย่อ
 เอาแต่ใจความ แล้วก็สมบูรณ์ที่สุด จบเรื่องที่สมบูรณ์ที่สุด.
 ขอให้จดจำไว้ให้ดี ไปทบทวนความจำให้ดี อย่าให้ความรู้
 เหล่านี้อันเพื่อนได้, จะได้ใช้ให้เป็นประโยชน์เมื่อเรามีสติ
 เพียงพอให้ไปฝึกสติให้มาก.

ขอยุติการบรรยายในวันนี้ไว้เพียงเท่านี้.

รายชื่อหนังสือ ชุดลอยปทุม

อันดับ	เรื่อง	พิมพ์ครั้งที่	อันดับ	เรื่อง	พิมพ์ครั้งที่
๑.	คู่มือมนุษย์	๘	๓๗.	นรกกับสวรรค์	๑
๒.	ศิลปะแห่งการดู ด้วยตาทุกสัมผัสปัญญา	๑	๓๘.	ดับทุกข์สิ้นเชิง	๑
๓.	ศิลปะแห่งการมีพระพรเจ้า อยู่กับเนื้อกับตัว	๑	๓๙.	มรดกธรรมคำกลอน	๑
๔.	ธรรมะสำหรับคนเกลียดวัด	๑	๔๐.	ทิศแห่งหน	๑
๕.	ธรรม ๒๕ เหลี่ยม (มีภาษาจีน)	๔	๔๑.	ฟ้าสว่างทางธรรมโชนันต์	๒
๖.	พูดกับแฉะ	๑	๔๒.	ฟ้าสว่างทางฝ่ายบรรพชิต	๑
๗.	ศีลธรรมกลับมา ตอนที่ ๑	๑	๔๓.	มหรสพของพระอรหันต์	๑
๘.	เห็นธรรมชาติ คือเห็นความเป็นเช่นนั้นเอง	๑	๔๔.	ปรมัตถธรรมกลับมา ตอนที่ ๑	๑
๙.	ธรรมโอศอดสำหรับโลก	๑	๔๕.	เช่นนั้นเอง	๑
๑๐.	ความมีสุขภาพอนามัยทางจิต	๒	๔๖.	ความสะอาด ความสว่าง ความสงบ	๑
๑๑.	ปรมัตถธรรมคำกลอน	๑	๔๗.	อะไรๆ ในชีวิตสักแต่ว่า เป็นเรื่องของจิตสิ่งเดียว	๑
๑๒.	นิพพานที่นี้และเดี๋ยวนี้	๒	๔๘.	ปรมัตถธรรมกลับมา ตอนที่ ๒	๑
๑๓.	ธรรมพหุปีใหม่	๓	๔๙.	ศิลปะสำหรับการมีชีวิตอยู่ในโลก	๑
๑๔.	ตลดตาช่วยได้	๓	๕๐.	พบชีวิตจริง	๑
๑๕.	ศีลธรรมกลับมา ตอนที่ ๒	๑	๕๑.	สมถวิปัสสนาสำหรับยุคปรมาณู	๑
๑๖.	ศีลธรรมกลับมา ตอนที่ ๓	๑	๕๒.	ธรรมะที่ควรเคมลงในชีวิต	๑
๑๗.	คำของครู	๒	๕๓.	ฟ้าสว่างทางการเมือง	๑
๑๘.	พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงเป็นกัลยาณมิตร	๑	๕๔.	ธรรมสังฆะของสมถวิปัสสนา แห่งยุคปรมาณู	๑
๑๙.	ถอยหลังเข้าคลองกันเกิด	๑	๕๕.	ฟ้าสว่างทางปรมัตถ์, อภิธรรม, อุปาสิก้า และบรรพชิต	๑
๒๐.	การเก็บความโกรธใส่ยังฉาง	๒	๕๖.	ผัสสะ สิ่งที่ต้องรู้จักและควบคุม	๑
๒๑.	การปรับปรุงเป็นทุกข์อย่างยิ่ง การดับเป็นสุขอย่างยิ่ง	๑	๕๗.	ความสุขแท้เมื่อสิ้นสุดแห่ง ความสุข	๑
๒๒.	อาหารทล่อดเลียงใจ	๒	๕๘.	แนวสังเขปทั่วไปของการ พัฒนา	๑
๒๓.	ปญญาภิเวียวัตถ	๑	๕๙.	ธรรมชีวึกับความเป็นพหุवास	๑
๒๔.	พ่อแม่สมบรมแบบ	๒	๖๐.	การศึกษาและการรับปริญญา ในพระพุทธศาสนา	๑
๒๕.	อานาปานสติและดับไม่เหลือ	๒	๖๑.	การบำเพ็ญบารมีที่ถูกแนวทาง	๑
๒๖.	ธรรมคติและธรรมคิตา	๑	๖๒.	ทำงานให้สนุกได้อย่างไร	๑
๒๗.	ความมั่นคงภายใน	๑	๖๓.	การทำวิปัสสนาและใจความ สำคัญของวิปัสสนา	๑
๒๘.	โลกพระศรีอารยอยู่แค่ปลายจมูก	๒	๖๔.	หลุดพ้นเสียจากความหลุดพ้น	๑
๒๙.	การทำงานเพื่องาน	๑	๖๕.	ธรรมะเป็นคู่ชีวิต	๑
๓๐.	สันโดษไม่เป็นอุปสรรค แก่การพัฒนา	๑	๖๖.	รอยของพระธรรม	๑
๓๑.	ปฏิจจสมุปบาทคืออะไร?	๑	๖๗.	สิ่งที่พึงเป็นอนัตตา ในฐานะ เป็นหัวใจของพุทธศาสนา	๑
๓๒.	เค้าเงื่อนของธรรมะ และ อธิปไตยจยดา	๑	๖๘.	การทำชีวิตให้มีธรรมะ	๑
๓๓.	การอยู่ด้วยปัจจุบัน ไม่มีอดีต ไม่มีอนาคต	๑	๖๙.	หาสุขได้จากทุกข	๑
๓๔.	พุทธศาสตร์กับไสยศาสตร์	๑			
๓๕.	อานาปานสติภาวนา(มีภาษาจีน)	๒			
๓๖.	อธิปไตยจยดาในฐานะ สิ่งสูงสุดแห่งพระพุทธศาสนา	๑			

พระรัตนตรัย.

พระพุทธะ พระธรรมะ และพระสงฆ์
ล้วนต่างองค์ เป็นสามพระ หรือใน
หรือเป็นองค์ เดียวกัน ที่ชั้นใน
ดูเท่าไร ก็ไม่เห็น เป็นสามองค์.

นั่นถูกแล้ว ถ้าดูกัน แต่ชั้นนอก
คือดูออก มีพระพุทธะ จอมพระสงฆ์
ได้ตรัสรู้ ซึ่งพระธรรม ทรงจำนง
สอนพระสงฆ์ ทงหลาย ให้รู้ตาม.

แต่เมื่อดู ชั้นใน กลับได้พบ
ว่าธรรมหนึ่ง ซึ่งอยู่ครบ ในพระสาม
ทั้งพุทธ สงฆ์ หรือว่าองค์ พระธรรมงาม
ล้วนมีความ สะอาด สว่าง สงบ บรรจบกัน ฯ

—พุทธะอินทร์—